

სქიზმა თუ გაუცხოება?

ბერძნულიდან თარგმნა ივანე შოშიაშვილმა*

იოანე სპიტერისი

I

სქიზმა თუ გაუცხოება? კანონიკურ-თეოლოგიური თუ ფსიქოლოგიური?

სპეციალისტთა მოსაზრებების წყება, რომლებიც აპოლოგეტურ-პოლემისტური მიზნით კი არ განიხილავენ ამ თემას, არამედ სამეცნიერო და შემრიგებლური მიზნით. ვინც კერკირის მთავარეპისკოპოს იოანე სპიტერისის გამოქვეყნებული სტატიით.

ა. როგორ მივედით სქიზმამდე?

საკმაოდ ხშირად მომმართავენ კითხვით „კათოლიკეებსა და მართლმადიდებლებს შორის არსებული სხვაობების“ თაობაზე. საქმე ეხება კითხვას, რომელიც ჩვეულებისამებრ, რთულ სიტუაციაში მაყენებს ხოლმე. თუკი კითხვის ავტორი მართლმადიდებელია, სავარაუდოდ, იგი არ დაეთანხმება ჩემს პასუხს, ხოლო თუკი კათოლიკეა, შესაძლოა იმედიც კი გავუცრუო მას.

ამ კითხვაზე სრულად დასაბუთებული პასუხისათვის, მრავალი ტომის შედგენაა საჭირო (და მართლაც, ამასთან დაკავშირებით ასობით ტომია დაწერილი). ვინც განიზრახავს ამ ტექსტის წაკითხვას, მათთვის ამ მკვლევართა კონკრეტული დასკვნების წარმოდგენას შევეცდებით. წარმოვადგენთ, აგრეთვე, მიზეზებს, რომლებმაც გამოიწვიეს სქიზმა. რა თქმა უნდა, იმის მოლოდინი არა მაქვს, რომ ამ დასკვნებს ყველა დაეთანხმება.

1054 წლის 16 ივლისი არ არის სქიზმის თარიღი!

ჩვეულებისამებრ, სქიზმის თარიღად 1054 წლის 16 ივლისი მიიჩნევა ხოლმე, როდესაც კარდინალმა ჰუმბერტ და სილვა კანდიდელმა (1054-1081), აია სოფიის წმიდა ტრაპეზზე ანათემის ცნობილი ტექსტი განათავსა. იგი მოუწოდებდა პატრიარქ მიქაელ კერულარიოსს (1000-1059), რომ მასაც იმავე მეთოდით ეპასუხა მისთვის. დიალოგი და კომპრომისი უკვე შეუფერებელი იყო პატრიარქისა და კარდინალისთვის. ორივე მათგანი უკიდურესად ფანატიკოსი და გალიზიანებული

* სულხან-საბა ორბელიანის უნივერსიტეტის თეოლოგიისა და ფილოსოფიის ინსტიტუტის მკვლევარი.

გახლდათ. მათ ღარიბი და არასრული თეოლოგიური ცოდნა ჰქონდათ. არსებობს გადმოცემა, რომ კერულარიოსისთვის დამახასიათებელი იყო ძლიერი ამპარტავნული სული. იგი იმ პატრიარქთა რიცხვს განეკუთვნებოდა, რომლებიც საერთო იმპერატორული გზით შეერწყნენ ერთმანეთს. ბიზანტიელი ფილოსოფოსი და ისტორიკოსი მიქაელ ფსელოსი (1018-1078) აღნიშნავს, რომ კერულარიოსს მხოლოდ მანტია და მენამული ფერის სანდლებილა აკლდა იმპერატორობამდე. მან ერთი წლით ადრე გასცა ბრძანება, რომ ლათინების ყველა ეკლესია-მონასტერი დაკეტილიყო კონსტანტინოპოლში. მან ოხრიდის მთავარეპისკოპოსს ლეონს (1025-1056) დაავალა, დაენერა წერილი ლათინთა წინააღმდეგ, რომელშიც უნმანურად მიმართავს ლათინებს ისე, რომ მცირე დოგმატურ სხვაობებსაც კი არ აღნიშნავს (ფილიოკვე, პაპის პრიმატი და ა.შ.) და ამასთანავე, წარმოუდგენელ საქმეებში სდებს ბრალს, მაგ., თუ რატომ იყენებენ ლათინები წმიდა ევქარისტიკაში უფუარ პურს? რატომ არ ატარებენ წვერს მათი მღვდლები? ღვთისმშობელს რატომ უწოდებენ „მარიამს“, როგორც მარიამ მაგდალინელს და ა.შ. როდესაც ეს წერილი რომში ჩავიდა, ამ უკანასკნელმა, ზუსტად კერულარიოსის სტილით უპასუხა კონსტანტინოპოლს (*Adversus Graecorum calumnias*). კონსტანტინოპოლის კვლავინდებურმა შეპასუხებამაც არ დააყოვნა, ამჟამად უკვე გაშმაგებული ნიკიტა სტილთატიის პირით (1025-1056), რომელიც წმიდა იოანე სტუდიელის ლავრაში მონაზვნად მოღვაწეობდა. ამ ლიბელოშიც დოგმატური ბრალდებები კი არ წარმოდგენილი, არამედ კანონიკური და სხვადასხვა მორალურ-ტრადიციული სხვაობა (მაგ., რატომ არ ქორინინდებიან სასულიერო პირები? წმიდა ორმოცის განმავლობაში, რატომ არ მარხულობენ ლათინები შაბათობით და ა.შ.). ეს დაძაბული მდგომარეობა არ მოსწონდა იმპერატორ კონსტანტინე IX მონომახს, რომელსაც სურდა, კარგი ურთიერთობები ჰქონოდა დასავლეთთან. ამიტომაც ატყობინებს პაპ ლეონ მეცხრეს, რომ ამ უკანასკნელმა გამოავაზნოს დელეგაცია დედაქალაქში სიტუაციის დასამშვიდებლად. აღნიშნული დელეგაციის ხელმძღვანელი, იმ დროინდელი ეპოქის ყველაზე შეუფერებელ პიროვნებათაგან ერთ-ერთი, კარდინალი ჰუმბერტ და სილვა კანდიდელი გახლდათ. ეს იყო ადამიანი, რომელსაც რეფორმატორის ფანატიზმი ახასიათებდა. ლათინური დელეგაციის შეხვედრა მონაზონ ნიკიტასთან, როგორც ეს მოსალოდნელი იყო, მშვიდობიანის გარდა, ყველანაირი იყო. კარდინალი ნიკიტას უგუნურს და ვირზე უარესს უწოდებდა და ამბობდა, რომ ნიკიტა, მონაზონის გარდა ყველაფერი იყო... ნიკიტამაც იმავე ტონით უპასუხა მას. ამასობაში, ლათინური დელეგაციის დედაქალაქში სამთვიანი ყოფნისას, ურთიერთლანძღვისა და ბრალდებების გარდა, რომლებიც სხვადასხვა წეს-ჩვეულებასა და ტრადიციას ეხებოდა, არანაირი მინიშნება არ მომხდარა დოგმატური სხვაობების შესახებ. საბოლოო ჯამში, ეს ბრძოლა ეკლესიებს კი არ მიემართებოდა, არამედ პიროვნებებს; დოგმატებს კი არ მიემართებოდა, არამედ უმნიშვნელო სხვაობებს, რომლებსაც განვლილი საუკუნეების მანძილზე, ორი ქრისტიანული ტრადიციისათვის არანაირი პრობლემა წარმოუშვია.

როგორც კი პაპ ლეონ მეცხრის გარდაცვალების ცნობამ კონსტანტინოპოლში მიაღწია, ლათინური დელეგაციის წარმომადგენლები მაშინვე რომისაკენ გაემურ-

ნენ, თუმცა აია სოფიის საკურთხეველში მიზანმიმართულად და თვითნებურად განათავსეს ცნობილი ანათემა პატრიარქის წინააღმდეგ, რომელსაც მხოლოდ სახელით იხსენიებენ და ადანაშაულებენ, რომ მან ყველა წინარე ერესების სარეველა დათესა და რომ „სარწმუნოების სიმბოლოდან“ ფილიოკვე ამოიღო. 24 ივლისს კერულარიოსი იმავე საკურთხეველში ათავსებს ანათემის ტექსტს, ოღონდ არა თუ პაპის, არამედ ლათინთა დელეგაციის წინააღმდეგ. აღსანიშნავია, რომ პაპი უკვე გარდაცვლილი იყო. ამავდროულად, კერულარიოსმა ლათინების ბულის დაწვის ბრძანებაც გასცა. საბოლოოდ, ეს ანათემატიზმები არც აღმოსავლეთის ეკლესიას მიემართებოდა და არც კონსტანტინოპოლის და რომის ეკლესიებს. გარდა ამისა, არ შეიძლება რომ 1054 წელი ორ ეკლესიას შორის მომხდარი სქიზმის თარიღად იქნეს მიჩნეული. ამ ისტორიული მოვლენის დრამატიზება მოგვიანებით მოხდა სხვადასხვა საშუალებით და პოლიტიკური მიზნებისთვის იქნა გამოყენებული. მან გააღრმავა უფსკრული და არასწორი დამოკიდებულება ორ ქრისტიანულ ტრადიციას შორის. დანარჩენმა საპატრიარქოებმა და ადგილობრივმა ეკლესიებმა მრავალი წლის შემდეგ იგნორირება გაუკეთეს მომხდარს და ამის მაგალითი საკმაოდ ბევრია.

თუმცა ისტორიული სინამდვილე გაცილებით ჩახლართულია. სქიზმა მხოლოდ ერთ ქმედებას არ გამოუწვევია, რომელიც ორ ეკლესიას განხეთქილებისაკენ წარუძღვებოდა, არამედ იგი ორი ეკლესიის თანდათანობითმა დაშორიშორებამ და ერთერთის ენების გაგების უცოდინრობამ გამოიწვია (იმპერატორმა მიქაელ მესამემ, 864 წელს, ლათინური ენა „ბარბაროსულად“ დაახასიათა და აღნიშნავდა, რომ ამ ენას არ შეეძლო თეოლოგიური სიღრმეების გადმოცემა). საქმე ეხება პროგრესულ გაუცხოებას, რომლის ფესვებიც იფარგლება, ერთი მხრივ, ისტორიული მოვლენებით და ამავდროულად, „ფსიქოზურითაც“, რომლებიც დღესდღეობით, დასავლურ ისტოიოგრაფიას იმისაკენ უბიძგებენ, რომ ამ უკანასკნელმა „ფსიქოლოგიური ხასიათის სქიზმაზე“ ისაუბროს.

შევეცდებით ისტორიული და ფსიქოლოგიური მიზეზების შეჯამებას, რომლებმაც ორი ეკლესიის პროგრესულად მზარდი გაუცხოება გამოიწვია.

ისტორიული და ფსიქოლოგიური მოვლენები

ვინ არის ქრისტიანული სამყაროს თავი? (Societas Christiana)

რომის იმპერიის ორ ნაწილად გახლეჩა ერთ-ერთია იმ ძირითად მიზეზთაგან, რომლებიც ამ უკანასკნელს გაუცხოებისაკენ მიუძღვებოდა. ეს მიზეზები მარტოოდენ ისტორიულ მოვლენას არ ეხება, (როგორც არის მაგ., IV საუკუნეში, ახალი დედაქალაქის შექმნა ბიზანტიაში), არამედ იდეებისა და პრაქტიკების ერთობლიობას, რომლებიც ეკლესიასა და იმპერიას შორის არსებულ კავშირს გამოხატავენ. ადრეული შუასაუკუნეების ადამიანი ისეთ გარემოში ცხოვრობდა, რომლის გაგებაც, დღეს, ჩვენთვის ძალიან რთულია: საქმე ეხება ე.წ. „ქრისტიანულ სამყაროს“ (Societas Christiana): ესაა სინამდვილე, რომელიც ურყევი გზით, ბიზანტიაში ეკლესიისა და იმპერიის, ამასთანავე ქრისტიანობის და მისი პოლიტიკური გამოხა-

ტულების ერთობას მოიცავს, რასაც წარმოადგენს იმპერატორი, ანუ დედამიწაზე ღმერთის ჭეშმარიტი წარმომადგენელი და მთელი ქრისტიანული სამყაროს თავი. დასავლეთში აბსოლუტურად საპირისპირო ხდება. ქრისტიანობის თავი გახლავთ სამღვდელთა, რომის ეპისკოპოსის “Vicarius Christi” (ქრისტეს მოადგილე) თავმჯდომარეობით (დაგვირგვინებით) დედამიწაზე. ეს თვითშეგნება დასავლეთში ძალიან ადრეული ხანებიდან შეინიშნებოდა.

იმ წუთიდან, როდესაც თეოდოსიუს დიდმა, IV საუკუნის მეორე ნახევარში, სახელმწიფოსთან ჰარმონიულად შერწყმული რელიგიის და სახელმწიფოს სამსახურში მყოფი ეკლესიის პრინციპების ჩამოყალიბება განასრულა აღმოსავლეთში, წმიდა ამბროსიმ დასავლეთში სრულიად განსხვავებული პრინციპები განსაზღვრა, მაგ., მინიერისაგან სულიერის დამოუკიდებლობა და სულიერების უპირატესობა მინიერზე. თავად ამბროსი აცხადებდა: „ეკლესია მიეკუთვნება ღმერთს და არ შეიძლება კეისრის ძალაუფლებაში გადავიდეს“ და კიდევ უფრო შორსაც მიდის: „პირველ ყოვლისა, შენი ძმა ის არის, რომელიც შენს რწმენას განეკუთვნება და ამის შემდეგ მოდის უკვე ის, ვინც რომაელ ერს მიეკუთვნება“. დასავლეთის რელიგიურ სამყაროში, ფიზიკური თავი არ შეიძლებოდა სხვა ყოფილიყო, თუ არა პაპი, რომელიც თავის ძალაუფლებას რელიგიურ და მოციქულებრივ პრინციპებზე ამყარებდა. ბიზანტიელები საკუთარ თავებს რომაელების მემკვიდრეებად მიიჩნევდნენ. წმიდა ამბროსის თანამედროვე (დაახ. +385) ოპტატ მილევიტელი აცხადებდა: „სახელმწიფო არ არის ეკლესიის შიგნით, არამედ ეკლესიაა სახელმწიფოს შიგნით, ანუ რომის იმპერიაში“. ამგვარად, დასავლეთში, წმიდა ამბროსის მემკვიდრეობით და ასევე, თავად რომის ეპისკოპოსების პროგრესირებადი თვითშეგნებით, რელიგიური და ქრისტიანული ეკუმენიზმი, ხოლო აღმოსავლეთში საიმპერატორო და რომაული ეკუმენიზმი გამეფდა.

ცხადია, დაპირისპირება გარდაუვალი იქნებოდა. ვის შეუძლია, ამ ერთიანი სხეულის თავი იყოს, რომელშიც წარმოუდგენელია, არსებობდეს არა დაყოფა, არამედ განსხვავება ეკლესიასა და იმპერიას შორის, რელიგიასა და სახელმწიფოს შორის? ეტაპობრივად, რომის და კონსტანტინოპოლის კავშირები შეუჩერებლად მიექანებოდნენ ანტაგონიზმისაკენ, რომელსაც შესაძლოა კანონიკურ-პოლიტიკური მხარეებიც ჰქონოდა, თუმცა ძირითადად მაინც განსხვავებულ ეკლესიოლოგიურ ლოგიკას და თეორიას ასახავდა. რომი, ერთი კათოლიკე ეკლესიის ლოგიკას მიყვებოდა, რომელიც თავის უპირატესობას პოლიტიკურ ძალაუფლებაზე კი არ აფუძნებს, არამედ მისი მეთაურის პრიმატზე და ეს სიღრმისეული რწმენა და შეხედულება, პეტრეს მიმართ ნათქვამ უფლის სიტყვებსა და ორი წმინდანის, – პეტრესა და პავლეს რომში სამოციქულო მოგზაურობას ემყარება (იხ., მთ. 16, 13-19).

„იმპერიის დაყოფით პაპმა ეკლესია დაანაწევრა“?

კონსტანტინოპოლი უარყოფს რომის ეპისკოპოსის პრიმატს, რადგან მას უკვე ჰყავს პაპი, იმპერატორის სახით. რომი, კარლოს დიდის სახით, საკუთარი იმპერატორის შექმნით, ბიზანტიელი იმპერატორის მსოფლიო ძალაუფლებას უარყოფს.

800 წლის ქრისტეს შობის დღესასწაულის ღამეს, მისი (კარლოს დიდის) კურთხევა რომაელების იმპერატორად, ბიზანტიელებისათვის კიდევ ერთი ღალატი იყო. კონსტანტინე დიდის მხარდამჭერის, ევსები კესარიელის (265-339) პოლიტიკური თეოლოგიით შთაგონებული ბიზანტიელები (ერთია იმპერატორი დედამიწის ზურგზე, ისევე, როგორც ერთია ღმერთი ზეცაში), იმპერიის გახლეჩას ეკლესიის გახლეჩად მიიჩნევდნენ. XII საუკუნის მსვლელობისას ბიზანტიაში ხშირად გაისმება, რომ „პაპმა იმპერიის დანანევრებით ეკლესიაც დანანევრა“. ამასთან, ბიზანტიელები-სათვის იმპერია ეკლესიის ერთობის გარეგნულ მხარეს წარმოადგენდა. ასევე, ცნობილია, რომ ყოველ ჯერზე, როდესაც პაპი რომელიმე ფრანკ იმპერატორს ადგამდა გვირგვინს, კონსტანტინოპოლის პატრიარქი მის (პაპის) სახელს იღებდა ეკლესიის დიპტიქიდან და ეს ჯერ კიდევ 1054 წლამდე ხდებოდა.

იმპერიის დანანევრებისა და პოლიტიკური სქიზმის შემდეგ, ბიზანტიაში თეოლოგიური ლაფსუსების შესახებ იწყება კრიტიკა. თუმცა არავის ძალუძს, უარყოს, რომ ფილიოკვეს შესახებ არსებული თეორია ჯერ კიდევ წმიდა ავგუსტინესგან დამკვიდრდა დასავლეთში და რომ იგი არ იყო დაპირისპირების მიზეზი. თეოლოგიური დაპირისპირება 800 წლის შემდეგ დაიწყო და მთელი საიმპერატორო ანტაგონიზმის მანძილზე გაგრძელდა, რომელსაც ადგილი ჰქონდა აღმოსავლეთსა და დასავლეთში. ამის შედეგად, გასაგები გახდა, რომ პოლიტიკურ დაპირისპირებას თეოლოგიური დაპირისპირება მოყვებოდა შედეგად. ამ ბრძოლას არა მხოლოდ ბიზანტიაში ვხვდებით, არამედ კარლოს დიდის სამეფო კარზეც, თავისთავად ცხადია, რომ მიზეზები იქაც პოლიტიკური იყო და არა რელიგიური.

კარლოს დიდი... თეოლოგი?

მართლაც, პაპის „შემოქმედებამ“ – ფრანკმა იმპერატორმა კარლოს დიდმა, თავი დააღწია რომის ეპისკოპოსის კონტროლს და შეეცადა, მის ბიზანტიელ მონინალმდეგეს მიმსგავსებოდა. იგი, ასე ვთქვათ, გახლართული იყო რელიგიურ საკითხებში და ერეტიკულ სწავლებებს იგონებდა, რათა შემდეგ ეს სწავლებები „ბერძენთა“ წინააღმდეგ მიემართა. თავდაპირველად მან ფილიოკვე შეიტანა სარწმუნოების სიმბოლოში, პაპის სანქციონების გარშე, ხოლო შემდეგ მისი სასახლის კარის თეოლოგებმა აღმოსავლელების დადანაშაულება დაიწყეს ერესში, რადგან ეს უკანასკნელნი არ იღებდნენ სწავლებას, რომ სულიწმიდა ძისგანაც გამოდის. ვინაიდან ნიკეის მეორე კრების (787), – რომელმაც ბოლო მოუღო ხატმებრძოლობას, – გადანიყვეტილებების თარგმანი ლათინურ ენაზე უამრავ შეცდომას შეიცავდა, სასახლის კარის თეოლოგებმა ბრალი დასდეს ბიზანტიელებს, რომ რადგან ისინი ხატებს „ეთაყვანებოდნენ“, მასსადამე კერპთაყვანისმცემლები იყვნენ. ამ ბრალდებებში ე.წ. *Libri carolini* ჭარბობს. თუმცა უნდა შევნიშნოთ, რომ რომი საერთოდ არ იზიარებდა ამ ბრძოლას.

აღმოსავლეთ ილირიის საკითხი

ერთი საკითხი, რომელიც არსებითად განსაზღვრავს აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ურთიერთკავშირებს, აღმოსავლეთ ილირიის საკითხი იყო. ეს ეპარქია, რომ-

ლის დედაქალაქიც თესალონიკი იყო, საბერძნეთის საკმაოდ დიდ ნაწილს მოიცავდა (ეპირი, თესალია, აქაია, კრეტა და იონიის კუნძულები). თავად პაპი თესალონიკის ეპისკოპოსად მიიჩნეოდა და ქალაქში მისი წარმომადგენელი – თესალონიკის მიტროპოლიტი, პაპის ვიკარის ტიტულატურას ატარებდა. „ყოვლადუნმადესის“ ტიტულატურა, რომელიც პაპს მიემართებოდა, ეტაპობრივად გადმოგვეცა ბერძნებს და იგი დღევანდელ დღემდე ძალაშია, როგორც თესალონიკის მართლმადიდებელი მიტროპოლიტის ტიტულატურა. ამ რეგიონის ქრისტიანები, მიუხედავად იმისა, რომ ლიტურგიკულად ბიზანტიურ წესს მიჰყვებოდნენ, იურისდიქციულად მაინც დასავლეთის პატრიარქს, ანუ რომის პაპს მიეკუთვნებოდნენ.

ხატმებრძოლობის დროს, რომმა საკმაოდ მძიმე უსამართლობა იწვნია საკუთარ თავზე იმპერატორ ლეონ III ისავრიელისაგან (717-741). 726 წელს მან ეკლესიებში ხატების განადგურების ბრძანების გაცემითა და მისდამი დაუმორჩილებელთა დაპატიმრებით, ხატებისადმი პატივის მიგების აკრძალვა დაიწყო. პაპი გრიგოლ III (731-741) რომში ინვეეს კრებას (731), რომელიც ანათემას გადასცემს იმპერატორს და ყველას, ვინც „ეკლესიის ძველი ტრადიციის იგნორირებით, ხატების თაყვანისცემას უშლის ხელს, ანადგურებს მათ და შეურაცხყოფს“. ლეონი შურისძიებით პასუხობს. ისავრიელმა პაპის იურისდიქციას ჩამოაშორა აღმოსავლეთ ილირია, სიცილია, ჩრდილოეთ იტალია და ეს რეგიონები კონსტანტინოპოლის პატრიარქის იურისდიქციას დაუქვემდებარა. ყოვეგვარი ქონება, რაც ამ რეგიონებში პაპს მიეკუთვნებოდა, იბლოკება ისავრიელის მიერ. ცხადია, რომ ამ მოვლენამ, არა მხოლოდ ორ ერს შორის არსებული უფსკრულის გაღრმავებას შეუწყო ხელი, არამედ იმასაც, რომ რომი, ფრანკი იმპერატორის შექმნით, მაშინდელი ქრისტიანული სამყაროს ერთადერთ იმპერატორს დაშორებოდა და ამასთანავე, იტალია და სიცილია ჩამოშორებულიყო ბიზანტიას და ფრანკებს დაახლოებოდა. კიდევ ერთხელ ხაზგასმით უნდა აღვნიშნოთ, რომ დაპირისპირება ხდებოდა არა ორ ეკლესიას, არამედ პაპსა და იმპერატორს შორის.

ჯვაროსნული ლაშქრობები

ჯვაროსნული ლაშქრობების დროს ორ ეკლესიას შორის არსებული პროგრესული გაუცხოების პროცესი, კიდევ უფრო გაუარესდა. ჯერ კიდევ პირველი ლაშქრობისას, რომელიც ურწმუნოთაგან წმიდა ადგილების გათავისუფლების მიზნით გამოცხადდა, ორ ერს შორის არსებული უფსკრული კიდევ უფრო გაღრმავდა (პირველი ლაშქრობის მიზეზი ისიც იყო, რომ ბიზანტიის იმპერიის ეკლესიებს დახმარება ეთხოვათ რომისთვის). ბიზანტიელების მტრული დამოკიდებულება კიდევ უფრო გაიზარდა II და III ლაშქრობების დროს და პიკს მიაღწია IV ლაშქრობისას, როდესაც 1204 წელს კონსტანტინოპოლი ჯვაროსნებმა დაიპყრეს, სადაც ცნობილი ძალმომრეობები და უხამსობები განვითარდა. სამწუხაროდ, ეს არის პერიოდი, როდესაც ვენეცია, ქრისტიანული სამყაროს ინტერესების წინააღმდეგ, არ შეწყვეტს იმპერიალისტური პოლიტიკის წარმოებას, რათა მისი სავაჭრო გავლენა და ინტე-

რესები გააუმჯობესოს ახლო აღმოსავლეთის ტერიტორიებზე. შედეგები ცნობილია.

არა ძმური, არამედ ანტაგონისტური კავშირები

ამ ისტორიულმა მოვლენებმა მთელი რიგი თეოლოგიური კითხვები გააჩინეს. 330 წლიდან (კონსტანტინოპოლის დაარსების თარიღი) 1453 წლამდე (მეჰმედ მეორის ჯარის მიერ კონსტანტინოპოლის აღების თარიღი), ანუ ხანგრძლივი თერთმეტი საუკუნის მანძილზე, ბიზანტია სამ მნიშვნელოვან „სქიზმას“ ითვლის: აკაკის სქიზმა (482-519), რომელიც 37 წელი გაგრძელდა, ფოტიოსის სქიზმა (866-879), რომელიც 13 წელი გაგრძელდა და მიქაელ კერულარიოსის სქიზმა, რომელიც რალაც უჩვეულო და გაუმართლებელი მიზეზის გამო, დღევანდელ დღემდე გრძელდება. ორ ქრისტიანულ სამყაროს შორის არსებული ეს აღიარებული ისტორიული განხეთქილებები, ოფიციალურად შეიზღუდა და დასრულდა იმ თანხმობით, რომელსაც ჩვეულები-სამებრ, პაპები ბიზანტიელ იმპერატორებთან აღწევდნენ. ეს იმას არ ნიშნავდა, რომ ურთიერთობები ოდესმე თავის ბუნებრივ მდგომარეობას უბრუნდებოდა, არამედ უფრო იმას, რომ ორივე მხარეს სურდა, ნორმალურ მდგომარეობას დაბრუნებოდა და ეს განხეთქილებები საჯაროდ არ ელიარებინა. სქიზმა, არსებითად, მარტოოდენ მათ სულში ისადგურებდა. ლათინები სიჯიუტესა და უვიცობაში სდებდნენ ბრალს ბიზანტიელებს და ბიზანტიელებიც უპირისპირდებოდნენ ლათინებს და მათ ამპარ-ტავნებს, ბარბაროსებს და ბარბაროს ფრანკებზე მიყიდულებს უწოდებდნენ. ისინი აღნიშნავდნენ, რომ ამიერიდან ძმებად კი აღარ მიიჩნევდნენ მათ, არამედ სქიზმა-ტებად და მტრებად. მსგავსი სახის ატმოსფეროსა და გარემოს ფონზე, ადვილად შეგვიძლია მივხვდეთ იმ სიძულვილისა და მტრობის პარამეტრებს, რომლებიც ორ ერს შორის იყო შექმნილი. ამ დაპირისპირების ნიშან-თვისება, ერთობის მომხრეებსა და მოწინააღმდეგეებს შორის არსებული დაპირისპირებაცაა. ეს თემა ცალკე განხილვას იმსახურებს.

კონსტანტინოპოლის პატრიარქმა დოსითეოზმა (1180-1191) საჯაროდ განუცხა-და გერმანელ ელჩებს: „ნებისმიერმა ბერძენმა, რომელსაც თუნდაც სხვა 10 ბერძენი ეყოლება მოკლული, საკმარისია 100 ლათინი მოკლას, რომ ზეციდან მაძლს მი-იღებს. როდესაც მანუელ კომნენოსმა მოინდომა, რომ კეთილგანწყობით ეპასუხა რომისათვის, რომელიც გაერთიანებისაკენ მიისწრაფოდა, ანტიოქიის პატრიარქმა მიქაელმა (1170-1177) განუცხადა მას, რომ „თურქი ჩემი ბატონია ამ ცხოვრებაში, ხოლო ლათინთან ერთობა არ მაქვს სულიერ ცხოვრებაში. აქედან გამომდინარე, ნუ ითხოვთ ჩემგან, რომ მათგან პირველს ჩემი რწმენა გავუზიარო. თუმცა მათგან მეორე ითხოვს ჩემგან, რომ მის დოგმატებს დავუთმო, რაც ღმერთისაგან სიშო-რისაკენ წარმიძღვება მე“. ეს მტრობა დასავლეთშიც შესამჩნევი იყო. აღორძინების ხანის დიდი პოეტი პეტრარკა (1304-1374), რომელსაც ბერძნული ენა ცნობილმა ვარლამ კალაბრიელმა შეასწავლა, ამბობდა: „თურქები ჩვენი მტრები არიან, მაგრამ სქიზმატი ბერძნები, ამ ჩვენს მტრებზე უფრო უარესები არიან“. ეს მდგო-მარეობა კიდევ უფრო ტრაგიკული გახდა ფლორენციის კრების შემდეგ, როდესაც

კონსტანტინოპოლის ერთ-ერთი მღვდელმთავრე კრების დროს, ერთმა გამოჩენილმა ბერძენმა, ლუკა ნოტარასმა წარმოთქვა: „უმჯობესია, კონსტანტინოპოლში თურქის ჩალმის გამეფება ვიხილო, ვიდრე ლათინის ტიარის!“.

ნომოკანონის მიხედვით, ორ ეკლესიას შორის არსებული სქიზმის საკითხი, 1484 წლის კონსტანტინოპოლის კრების დროს ჩაინიშნა და გაანალიზდა. როდესაც კონსტანტინოპოლის დიდი კრება, მსოფლიო პატრიარქ სიმეონ ტრაპეზუნტელის (1466-1467, 1471 და 1482-1486) თავმჯდომარეობით იქნა მონვეული, კრების წევრებმა ფლორენციის გამაერთიანებელი უნია გააუქმეს. ამ დროიდან კათოლიკეებისათვის ბიზანტიის ეკლესია „სქიზმატური მართლმადიდებელი ეკლესია“ იყო, ხოლო მართლმადიდებელი ეკლესიისათვის კათოლიკე ეკლესია „პაპისტურად“ იქნა მიჩნეული.

დღესდღეობით კათოლიკე ეკლესია, უმთავრესად ვატიკანის II კრების შემდგომ, სცნობს მართლმადიდებელი ეკლესიის ეკლესიურობას და ასევე, მისი წმიდა საიდუმლოებების კანონიკურობას. თუმცა, სამწუხაროდ, მართლმადიდებელი ეკლესიის მხრიდან არ არსებობს მზაობა, რომ კათოლიკე ეკლესია და მისი საიდუმლოებები, კანონიკურად სცნოს.

დღეს, ორი დიდი ქრისტიანული ტრადიცია თეოლოგიურ დიალოგს ახორციელებს, რომლის მიზანიც, „საერთო ბარძიმი“ა. დღეს უკვე აღარ არსებობენ იმპერატორები; დღეს განხილვის საკითხი ის კი არ არის, თუ ვინ არის ქრისტიანული სამყაროს თავი, რომელიც ცდილობს, ნებისმიერ შემთხვევაში იარსებობს განუწყვეტელ გამინიერებულ ერთობაში, არამედ ის, თუ ერთად როგორ უფრო კარგად მოვემსახურებით ადამიანს, რომელშიც ქრისტეს მრავალტანჯულ სახეს ამოვიცნობთ, რომელიც ჩვენს გასაერთიანებლად მოვიდა და არა დასაშორებლად.

იოანე სპიტერისი

II

ბ. დიალოგის მცდელობა ძველსა და ახალ რომს შორის 1204 წლამდე

ჩვენი სტატიის წინარე ნაწილში, „როგორ მივედით სქიზმამდე“, გავაანალიზეთ მიზეზები (რაზეც სათაურიც მეტყველებს), რომელთა გამოც, ორმა დიდმა ქრისტიანულმა ტრადიციამ, გაუცხოებას, დაპირისპირებას და საბოლოოდ იმას მიაღწია, რასაც დღევანდელ დღემდე „სქიზმას“ უწოდებენ.

მიუხედავად ამისა, ამ დაპირისპირებულ და დაძაბულ ატმოსფეროში, დიალოგის გამონათებებიც და ორი ეკლესიის ურთიერთგაგების მცდელობებიც იყო ხოლმე. არსებობს ასევე უამრავი მოწმობა, თუ როგორი უბრალო „ინციდენტი“ იყო სინამდვილეში ე.წ. 1054 წლის სქიზმა, რომელიც ორ პიროვნებას მიემართებოდა: პატრიარქ მიქაელ კერულაროსს და კარდინალ ჰუმბერტ და სილვა კანდიდელს. ამას კონსტანტინოპოლშიც დიდი ხნის მანძილზე უგულვებელყოფდნენ. შევეცდებით შემდგომში მათგან რამოდენიმე დოკუმენტის წარმოდგენას:

დაე, ყველა ეკლესიამ თავისი ტრადიციები შეინარჩუნოს

ყოველგვარ მიზეზ გარეშე, დავიწყებთ ერთი პიროვნებით – პატრიარქ ფოტიოსით. აია სოფიის 879-880 წლების, ე.წ. გამაერთიანებელ კრებაზე (Ενωτική Σύνοδος), სავარაუდოდ თავად ფოტიოსისაგან იყო წარმოდგენილი ინიციატივა, რომელსაც კონსტანტინოპოლსა და რომს შორის მშვიდობა უნდა დაემყარებინა. საქმე ეხება სანყის (ინიციატივას), რომელიც თუკი მართლაც შესრულდებოდა, სავარაუდოდ სქიზმამდე არ მივიდოდა. კრებამ განაჩინა: „ყოველ კათედრას თავიდანვე აქვს ტრადიციული ჩვეულებების განსაზღვრული რაოდენობა. არავის არც უნდა ემსჯელა და არც უთანხმოება არ უნდა გამოეთქვა მათ შესახებ. დაე, რომის ეკლესიამ თავისი ჩვეულებები შეინარჩუნოს, ეს გახლავთ მართებული! დაე, კონსტანტინოპოლის ეკლესიამ შეინარჩუნოს მცირეოდენი ჩვეულებები, რომლებიც იმემკვიდრევა მან წარსულიდან. იგივე უნდა იყოს ძალაში აღმოსავლეთის სხვა საეპისკოპოსო კათედრებისათვისაც“ (Mansi 17, 489C).

ძმობა, უპირველეს ყოვლისა

1054 წელს განვითარებული მოვლენების შემდეგ, ანტიოქიის პატრიარქი პეტრე ეპისტოლეს სწერს კონსტანტინოპოლის პატრიარქ მიქაელ კერულარიოსს და დასავლელ ქრისტიანებთან მიმართებით ზომიერების გამოჩენას ურჩევს. ასევე, შეაგონებს მიქაელ კერულარიოსს, რომ ჩვენ, ქრისტიანები, ვალდებულნი ვართ, კეთილი თვალთ ვუშვიროთ იმ მოვლენებს, რომლებიც დასავლელებს ეხება და ეს იმ ფაქტიდან გამომდინარე, რომ ღმერთისადმი რწმენა საფრთხის ქვეშ არ არის, მაშასადამე, ყოველთვის მშვიდობა და ძმობა უნდა წამოვნიოთ წინა პლანზე. „პირველ ადგილზე ძმობა დააყენეთ, რადგან დასავლელი ქრისტიანები ჩვენი ძმები და დები არიან და ასევე, წმიდა სამებისა სწამთ და ქრისტეს განკაცების საიდუმლოს ზუსტად ისე აღიარებენ, როგორც ჩვენ.... ჩვენ გვიყვარს ჩვენს შეცდომებზე თვალის დახუჭვა, მაგრამ სხვებს სრული სიზუსტითა და გაზვიადებით განვიკითხავთ“.

„ეკლესიის პენტარქიული სხეული“

მრავალი საუკუნის განმავლობაში, ერთიან ეკლესიაში სინოდურობის ყველაზე უფრო ჩვეული წესი იყო პენტარქია, ანუ თანაზიარება რომის, კონსტანტინოპოლის, ალექსანდრიის, ანტიოქიის და იერუსალიმის ხუთ დიდ საპატრიარქოს შორის. ორი ტრადიციის გაუცხოების შემდეგაც, ბიზანტიაში ამ წესით ხდება დიპტიქის მოხსენიება. საშუალება, რომლითაც ხდება მოხსენიება, ცხადჰყოფს, რომ სქიზმის არსებობა უგულვებელყოფილია და „ეკლესიის ამ პენტარქიულ სხეულში“ რომის არყოფნის ნოსტალგია გამოიხატება (თეოდორე სტუდიელი). თვალსაჩინოებისათვის რამდენიმე ტექსტს წარმოვადგინოთ:

ბიზანტიელების ერთ-ერთი ყველაზე უფრო ძვირფასი ილუსტრაცია პენტარქიის გამოხატვისათვის იყო ხუთი გრძნობის ილუსტრაცია. როგორც სხეულს აქვს ხუთი გრძნობა, რათა შეძლოს მან ჩვეულებისამებრ არსებობა, იგივე ხდება ეკლესიასთან დაკავშირებითაც. ხუთ სულიერ გრძნობას წარმოადგენდა ხუთი პატრიარქი. თუკი შემთხვევით ეკლესიის გრძნობებისაგან რომელიმე მოაკლდებოდა, მას (ეკლესიას), მაშინ მის მთლიანობასაც რაღაც აკლდებოდა. ერთი სწავლული ბიზანტიელი, რომელიც ლათინებთან ბრძოლისას, 1117 წელს გარდაიცვალა (ეს ბრძოლა კონსტანტინოპოლში 1112 წელს დაიწყო), მოუწოდებდა ლათინებს, რომ ეკლესიის ჭეშმარიტ მეთაურთან, ქრისტესთან გაერთიანებულიყვნენ: „გთხოვთ, მიატოვეთ თქვენი ზღვარგადასული ენთუზიაზმი ჭეშმარიტების გაგებასთან დაკავშირებით და მოდით, როგორც შეგეფერებათ, გაერთიანდით კათოლიკე და სამოციქულო ეკლესიის მთელ სხეულთან, რომლისგანაც უსამართლოდ ხართ განშორებულნი. ამგვარად მოქმედებისას, ჩვენ საერთო უფალს, იესო ქრისტეს და მის ერთ-ერთ გრძნობას უკვე აღარ მოაკლდებით, რომლითაც გამოაკლდით ერთობას და განარისხეთ უფალი. მართლაც, რამდენადაც მე ვიცი, ხუთი პატრიარქი, ხუთი გრძნობის ილუსტრაციას წარმოადგენს“.

დიპტიქი

ფაქტია, რომ პენტარქია, ორ ეკლესიას შორის არსებული „კანონიკური“ კავშირის დროს, უმნიშვნელოვანეს სინოდურ ფორმას წარმოადგენდა. ამგვარი დასკვნის საფუძველს იძლევა ორი ფაქტი: დიპტიქი და „სარეკომენდაციო ან სინოდური ეპისტოლეები“ ან კიდევ ის ეპისტოლეები, რომელებიც „აღსაყდრებისას“ იგზავნებოდა.

დიპტიქი, როგორც უძველესი დროიდანვეა ცნობილი, არის მცირე ზომის ფურცელი, რომელზეც ეწერა ხუთი პატრიარქის სახელი და რომელებიც მოიხსენიებოდნენ საღვთო ლიტურგიის განმავლობაში. მოხსენების ამგავრი ტიპი, დიდ საეკლესიო საყდრებს შორის, ევქარისტიული ერთობის გამოხატულებად მიიჩნეოდა. დიპტიქიდან პატრიარქის სახელის ამოღება და მისი არმოხსენიება ლიტურგიის დროს, ნიშნავდა იმას, რომ ეს პატრიარქი არ იმყოფებოდა ევქარისტიულ კავშირში სხვა ეკლესიებთან, ან მხოლოდ იმასთან, ვინც პატრიარქის სახელი დიპტიქიდან ამოიღო. ცნობილია, რომ 1009 წელს, პატრიარქ სერგი II-ს დიპტიქიდან ამოღებული ჰყავდა და არ იხსენიებდა პაპ სერგი IV-ს. როგორც ვხედავთ, ეს ფაქტი 1054 წლამდეა მომხდარი. ბოლო პაპი, რომელიც კონსტანტინოპოლის საყდრის დიპტიქში იხსენიებოდა, იყო პაპი იოანე XVIII. აღსანიშნავია, რომ პაპის სახელის დიპტიქიდან ამოღება დაკავშირებული იყო არა რაიმე თეოლოგიურ ცდომილებასთან, არამედ ეს ფაქტი პაპის თვითნებობამ განაპირობა, რომელმაც იმპერატორად აკურთხა „ვილაც“ გერმანელი.

თავად რომისთვისაც მნიშვნელოვანი იყო, დიპტიქში ხუთ პატრიარქთან ერთად მოხსენიება, ამის აღმნიშვნელია მე-12 საუკუნის ერთი ფაქტი, როდესაც ბიზანტიელებთან კავშირისას, პაპები ხშირად ითხოვდნენ, რომ მათი სახელი კვლავ შესული-

ყო აია სოფიას დიპტიქში. ამგვარად, 1089 წლის ზაფხულში, პაპი ურბან II, კონსტანტინოპოლში აგზავნის დელეგაციას, რომის კრიპტოფერის, ბიზანტიური მონასტრის წინამძღვრის ნიკოლოზის და დიაკონ რუგეროს ხელმძღვანელობით, რომლებსაც იმპერატორ ალექსი კომნენოსისთვის (1081-1118) უნდა ეთხოვათ, რომ ამ უკანასკნელს ნება დაერთო კონსტანტინოპოლში მცხოვრები ლათინებისთვის, თავისუფლად შეესრულებინათ ლათინური ტიპის მსახურება, რაც გულისხმობდა უფუარი პურის გამოყენებას და აგრეთვე, დიდი ეკლესიის დიპტიქში პაპის სახელის შეტანას.

იმპერატორი, რომელსაც წამოწყებული ჰქონდა დასუსტებული იმპერიის აღდგენის საქმე (შიდა არეულობა, საფრთხე ოტომანებისა და ნორმანდიელებისგან), პაპის ამ ნაბიჯს დათნახმდა. ამგვარი თანხმობა რომთან მის წამოწყებულ საქმეს გააადვილებდა.

„პაპის სახელი უსამართლოდ იქნა ამოღებული“

იმპერატორმა ალექსიმ საპატრიარქო „ენდიმუსა სინოდი“ მოიწვია, რათა პაპის მოთხოვნა განხილულიყო. ვფლობთ ამ სინოდის განჩინებას, რომელსაც თავად იმპერატორი თავჯდომარეობდა. თავის შესავალ სიტყვაში იმპერატორი აღნიშნავს შემდეგს: „ჩვენი წმინდა და კათოლიკე ეკლესია უძველესი დროიდან თანხმობაში იყო რომის საყდართან და სხვა საპატრიარქოებთან, ხოლო პაპის სახელი მოხსენიებული იყო წმინდა დიპტიქში. თუმცა უკვე დიდი ხანია, რაც ეკლესიებს შორის მომხდარი სქიზმის გამო, პაპის სახელი აღარ მოიხსენიება სხვა პატრიარქებთან ერთად, ეს ფაქტი შენარჩუნებულია დღევანდელ დღემდე“. შემდეგ იმპერატორი აგრძელებს და მოახსენებს სინოდს პაპ ურბანის ეპისტოლის შესახებ, რომელშიც ეს უკანასკნელი ითხოვს „მშვიდობას, ერთსულოვნებას და მისი სახელის კვლავ დაბრუნებას დიპტიქში“. ხოლო ამჟამად, აგრძელებს იმპერატორი ალექსი: „რადგან რომის ეკლესია საეკლესიო ერთობას არ ჩამოშორებია სინოდური გადაწყვეტილების საფუძველზე, არამედ, საპირისპიროდ, რომის პაპის სახელის დიპტიქიდან ამოღება მოხდა უსამართლოდ“, როგორც იმპერატორმა, რომელიც იღწვის მშვიდობისთვის, საჭიროდ მიიჩნია „ენდიმუსა კრების“ შეკრება, კონსტანტინოპოლისა და ანტიოქიის პატრიარქების მონაწილეობით. შემდეგ იმპერატორი ჩამოთვლის სინოდზე დამსწრე ეპისკოპოსებს, რომელთა შორის არიან: ანკარის, ლაოდიკიის, ათენის, კრეტის და რუსეთის მიტროპოლიტები. იმპერატორი მიტროპოლიტებს, რომლებიც მთელ აღმოსავლეთს წარმოადგენენ, გააცნობს რა პაპის ეპისტოლეს, სთხოვს მათ, მიაწოდონ ინფორმაცია იმის შესახებ „არსებობს თუ არა დიპტიქიდან პაპის სახელის ამოღების წერილობითი გადაწყვეტილება, რომელიც დაცული უნდა ყოფილიყო დიდ და წმინდა ეკლესიაში (იგულისხმება წმინდა სოფიას არქივი) და რომელიც დაადასტურებდა რომის ეკლესიის ჩვენი ეკლესიისგან გამოყოფას. იერარქებმა აღიარეს, რომ მსგავსი (წერილობითი) განჩინებები არ არსებობს და რომ, აგრეთვე, არ არსებობს ჩვენსა და ლათინთა ეკლესიას შორის იმგვარი სახის დაპირისპირება, რომელიც გამოიწვევდა კანონიკურ განყოფას ორ ეკლესიას შორის. დიპტიქიდან პაპის სახელის ამოღება მოხდა მრავალი წლის წინ, რამაც ჩვენამდეც მოაღწია“.

იმპერატორი შემდეგი სიტყვებით ამთავრებს საკუთარ სიტყვას: „ვინაიდან ჩემმა დიდებულებამ, ვერავითარი მიზეზი ვერ ნახა, რაც განყოფდა ეკლესიებს, სწორად მიიჩნია, რომ კვლავ დააბრუნოს დიპტიქში პაპის სახელის მოხსენიების პატივი და განხილულ და გადანყვეტილ იქნას ყველა სხვა საეჭვო საკითხი, რადგან პაპის სახელის დიპტიქიდან ამოღება და სხვა პატრიარქებთან ერთად მისი არმოხსენიება არ გახლავთ კანონიკური იქამდე, სანამ ამის თაობაზე კანონიკური სასჯელი არ იქნება გამოტანილი. ამასთანავე, ჩემმა დიდებულებამ მიიჩნია, რომ ამგვარი გადაწყვეტილება არ მოდის თანხმობაში საღვთო და წმინდა კანონებთან“.

იერარქები მზად არ იყვნენ, რომ პაპის სახელის მოხსენიება დაეშვათ, სანამ კანონების მიხედვით არ იმსჯელებდნენ (აღსანიშნავია, რომ მსჯელობისას არ აღინიშნება არავითარი თეოლოგიური სახის სხვაობა, არამედ მარტოოდენ „კანონების“). თუმცა იმპერატორს საპირისპირო აზრი ჰქონდა: „თავდაპირველად საჭირო იყო, რომ პაპს დაბრუნებოდა მოხსენიების პატივი, როგორც ეს ხდებოდა ადრე“ და შემდეგ მომხდარიყო მსჯელობა გადაუჭრელ კანონებზე.

„სარეკომენდაციო ეპისტოლე“

ამ ადგილას სინოდი იხსენებს კიდევ ერთ ფაქტს, რომელიც ხუთ პატრიარქს შორის არსებულ კავშირს უსვამს ხაზს, ამის მაჩვენებელია: „სარეკომენდაციო“ ან „სინოდური“, ანდაც „აღსაყდრების ეპისტოლე“. ნამდვილად, დოკუმენტში გრძელდება აზრი და აღნიშნულია, რომ: „ყველა იერარქი შეთანხმდა და გადანყვიტა, რომ უძველესი და მტკიცე საეკლესიო ტრადიციის თანახმად, პაპი ვალდებული იყო, რომ ჩვენი ეკლესიისთვის გამოეგზავნა სარეკომენდაციო წერილი, სადაც იგი გამოთქვამდა საკუთარ რწმენას და კავშირს დანარჩენ პატრიარქებთან“. ეს სიტყვები უძველეს ტრადიციაზე მიუთითებენ, რომლის თანახმადაც, ახლადგამორჩეული პაპი და დანარჩენი ოთხი პატრიარქიც (კონსტანტინოპოლი, ალექსანდრია, ანტიოქია, იერუსალიმი) არჩევისთანავე დანარჩენ ოთხ პატრიარქს უგზავნიდა ეპისტოლეს სინოდთან შეთანხმებით, სადაც გაცხადებული იყო მისი რწმენა. ამ ეპისტოლეს სინოდურიც ეწოდებოდა, რადგან აუცილებელი იყო, რომ მას კრების თანხმობა ჰქონოდა, ხოლო თუკი ეპისტოლეში გაცხადებული რწმენა თანხმობაში მოდიოდა მსოფლიო კრებებთან, მაშინ ახლად არჩეული პატრიარქის სახელი დიპტიქში შედიოდა და იწყებოდა მისი მოხსენიება.

ის, რომ ეს ჩვეულება რომში არ იყო დავინყებული, ანტიპაპ **Guiberto** რავენელისგანაც (კლიმენტი III) მოწმდება, რომელიც იმ ეპოქაში მიიჩნეოდა კანონიერ პაპად. მას კეთილი განზრახვა ჰქონდა, რომ ეკლესია განეახლებინა, მაგრამ იცოდა, რომ ამ საქმეში, მხოლოდ მისი ნება არ იყო საკმარისი, რათა იგი მთელ საქრისტიანოში მიეღოთ. ამიტომაც **1089** წლის პირველ თვეებში, აღმოსავლეთის რომელიმე პატრიარქთან კი არ გააგზავნა თავისი წარმომადგენლობა, არამედ კიევის მიტროპოლიტი იოანე II-თან, რომელსაც სთხოვდა, რუსეთის ეკლესიის მხრიდანაც აღიარებულიყო იგი და განმტკიცებულიყო მისი პოზიცია.

მიტროპოლიტი იოანე, ანტიპაპ კლიმენტ მესამისადმი მიწერილ საპასუხო წერილში, რომელიც იმ პერიოდში კანონიერ პაპად მიიჩნეოდა, აღნიშნავს შემდეგს: „სიხარულით მივიღეთ თქვენი უფლისმიერი სიყვარული, ჰე ჭეშმარიტო ღვთისკაცო, კათედრისა და სამოციქულო მემკვიდრეობის ღირსო. მიუხედავად იმისა, რომ გაჭირვებითა და თავმდაბლობით შენგან შორს ვიმყოფები, სიყვარულის ფრთებით მაინც ვაღწევ შენამდე. გულწრფელად და სიყვარულით მოგმართავ და სულიერად ვლოცულობ შენთვის. მართლმადიდებელი და უმნიკვლო სარწმუნოების სწავლებები მივიღე და მათ საღმრთოდ მივიჩნევ“. „(მე მნამს ამ ყველაფრის) ვეფუძნები თქვენი უწმიდესობის მიერ გამოგზავნილი, წმიდა, საპატრიო და სათნო ეპისკოპოსის მონმობას, რადგან ჩვენ ვხედავთ, რომ ღმერთისაგან გამორჩეული ჭეშმარიტი პონტიფიკი ბრძანდებით..., მე, ყოველთა შორის უკანასკნელი, მოკითხვას გითვლით, მხურვალედ გეამბორებით და გისურვებთ, რომ სრულ ბედნიერებას მიაღწიოთ და ყოველთვის საღმრთო მფარველობის მეოხება გქონდეთ“.

ამის შედეგად შეგვიძლია ფაქტის კონსტატაცია მოვახდინოთ, რომ სქიზმა ჯერ კიდევ არ არის ფესვგადგმული აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ეკლესიებს შორის და რომ ჯერ კიდევ მუშაობს სინოდურობის ფორმა, რომელიც მაშინდელი პატრიარქების ერთობაში გამოიხატებოდა.

ეკლესიები, როგორც მელოდია

ხუთი პატრიარქის (მათ შორის, რომის) ერთობის გამომხატველ ერთ-ერთ მშვენიერ ილუსტრაციას ვხვდებით ერთ ეპისტოლეში, რომელიც პატრიარქმა იოანე კამატეროსმა, პაპ ინოკენტი მესამეს გაუგზავნა ცოტა ხნით ადრე, სანამ ჯვაროსნები კონსტანტინოპოლს დაიპყრობდნენ და გაძარცვავდნენ (1204 წლის 13 აპრილი).

თავად პატრიარქი, იმისათვის, რომ ჰარმონიის დემონსტრირება მოეხდინა, რომელიც უნდა არსებობდეს საპატრიარქოებს შორის, წერდა: „იგივე ხდება მუსიკალურ მელოდიასთან დაკავშირებითაც, სადაც მუსიკის შესრულებისათვის სხვადასხვა სიმი გამოიყენება, რომლებიც, ყველა ერთად, ჰარმონიულ და მელოდიურ ჟღერადობას ქმნიან. განსხვავებული ხმები – მაღალი და ნაკლებად მაღალი, საშუალო და ა.შ. ნოტებისაგან წარმოდგებიან. არავის შეუძლია გაგება, თუ ერთი სიმი როგორ მოიცავს თავის თავში მრავალ სიმს, მაგრამ ყოველი მათგანი სხვებთან ერთად გამოსცემს ხმას და ყველა ერთად ქმნის ჰარმონიას. ამგვარად, ხმების კრებული-საგან წარმოიქმნება მელოდია, რომელიც ესმის სასმენელს, თავისი მშვენიერი რითმით. იგივე ხდება ხუთ დიდ საპატრიარქო საყდრის მეთაურებთან დაკავშირებითაც: ჩვენ გვაქვს სულიწმიდის კლავიში და ჩვენს ხელქვეითებს, გადარჩენის მელოდიას გადავცემთ“.

ნეტავ სულიწმიდის „კლავიშმა“ ახლანდელი მწყემსების და განსაკუთრებით საღმრთო ერის გულიც აღავსოს, რათა კვლავინდებურად ისმოდეს შერიგებისა და სიყვარულის მელოდია ქრისტიანებს შორის, თუნდაც არსებული სხვაობების ფონზე.

III

1054 წლის ანათემატიზმები

ა. მათი (ანათემატიზმების) მახასიათებლები და შედეგები

საჭიროდ და სასარგებლოდ მიმაჩნია, გავიხსენოთ, თუ რა იყო 1054 წლის ანათემატიზმები.

მაშინ, 1054 წლის ივლისის თვეში, კონსტანტინოპოლში ანათემატიზმები არასანდოობის და გაუცხოების დაძაბულ ატმოსფეროში გაჟღერდა. დასავლეთი დისტანცირდა და აღმოსავლეთ-დასავლეთის საერთო თეოლოგიურ-ეკლესიოლოგიური და ტრადიციული საფუძველი დავიწყებას მიეცა. რომის ეკლესიაშიც სახე იცვალა სინოდურმა ტრადიციამ. კლუნის რეფორმაციული მოძრაობა პაპიზმის ცენტრალიზების მიზნით აღესრულა. ეს იყო მოვლენა, რომელიც 1054 წელს კონსტანტინოპოლში მომხდარ მოვლენებშიც მნიშვნელოვან როლს თამაშობდა. რა ხდება 1054 წელს კონსტანტინოპოლში მომხდარ მოვლენებთან დაკავშირებით? ამ ეპოქაში, დასავლეთის და აღმოსავლეთის საეკლესიო ცენტრებში ორი ძლიერი პიროვნება ცხოვრობდა: პაპი ლეონ IX და კონსტანტინოპოლის პატრიარქი მიქაელ კერულარიოსი.

ჩრდილოეთ იტალიიდან ნორმანების გადაადგილება საერთო საფრთხე იყო და შესაბამისად, საერთო ქმედითუნარიანობასაც მოითხოვდა. ამ მიზეზით, პაპი თავის წარმომადგენლობას აგზავნის კონსტანტინოპოლში მოლაპარაკებებისათვის, კარდინალ ჰუმბერტ და სილვა კანდიდელის მეთაურობით. წარმომადგენლობის გაგზავნის მიზანი ორი საეკლესიო ცენტრის კავშირების გაუმჯობესება იყო, რათა ერთობლივად ებრძოლათ ნორმანების წინააღმდეგ და არა ანათემატიზმების გამოცხადება ერთმანეთისათვის.

**კარდინალ ჰუმბერტის ანათემატიზმა
მთელ აღმოსავლურ ეკლესიას მიემართებოდა?**

ორი საეკლესიო სამყაროს დაძაბული მდგომარეობა, უნდობლობა, თეოლოგიური და ტრადიციული დაშორიშორება ხელს უშლიდა მისიის წარმატებით დასრულებას, რომელიც შესაბამისი ხელშეკრულებით უნდა გამოხატულიყო. აღნიშნული კლიმატისა და სხვადასხვა გაუგებრობის ფონზე დაწერა კარდინალმა ჰუმბერტმა ანათემატიზმა პატრიარქ მიქაელ კერულარიოსის და მისი თანამსახურების წინააღმდეგ და 1054 წლის 16 აპრილს ეს ანათემატიზმა „აია სოფის“ წმიდა ტრაპეზზე მოათავსა. ანათემატიზმის ტექსტი არსობრივი შეცდომებით არის დაწერილი, რომლებიც, ერთი მხრივ, გაუგებრობასა და დაძაბულ მდგომარეობას ადასტურებს, ხოლო მეორე მხრივ, კარდინალ ჰუმბერტის თეოლოგიურ და ისტორიულ აგონიას. მაგ., ამტკიცებს, რომ აღმოსავლელებმა სარწმუნოების სიმბოლოდან ამოშალეს ფილიოკვე.

თუმცა კარდინალმა აღმოსავლეთის ეკლესია კი არ გადასცა ანათემას, არამედ კონკრეტული პიროვნებები. თავად კარდინალი ჰუმბერტიც კი თავის ამ საქმეს მთელი აღმოსავლეთის ეკლესიის ანათემირებად არ მიიჩნევდა. ყოფილი პროფესორი იოზეფ რაცინგერი და შემდგომში რომის პაპი ბენედიქტე XVI, 1976 წელს ქალაქ გრაცში წარმოთქმულ თავის ცნობილ ქადაგებაში ადასტურებს, რომ კარდინალი ჰუმბერტ ანათემატიზმის იმავე ტექსტში, რომლითაც ანათემაზე გადასცა პატრიარქი მიქაელ კერულარიოსი, იმპერატორს და კონსტანტინოპოლის მცხოვრებთ კარგ ქრისტიანებად ახასიათებს (*christianissimus*), მიუხედავად იმისა, რომ მათი აზრი რომის პრიმატზე დიდად არ განსხვავდებოდა მიქაელ კერულარიოსის აზრისაგან. იმპერატორიც მეგობრულად იყო განწყობილი კარდინალის მიმართ, რომელსაც პატივისცემით გამოემშვიდობა და ძვირადღირებული საჩუქრები გაატანა პაპის საყდრისათვის.

გარდა ზემოთქმულისა, ძალიან მკვეთრად იკვეთება, რომ ეს ანათემატიზმი, მრავალ მიზეზთა გამო, ანულირებული იყო: 1. რადგან პაპის წარმომადგენლობას არანაირი დავალება არ ჰქონდა მიღებული პაპისაგან, რომ ვინმე ანათემაზე გადაეცა, არამედ დასავლეთის და აღმოსავლეთის კავშირები უნდა გაეუმჯობესებინა და პაპსა და ბიზანტიელებს შორის არსებული თანამებრძოლობა განემტკიცებინა. ამის ნაცვლად, მისიამ კატასტროფა განიცადა, როგორც ამას ფრანც დვორნიკი ადასტურებს. მაშასადამე, ანათემატიზმის საქმე ბრძანების მიღმა აღესრულა. 2. რომც ყოფილიყო მსგავსი სახის ბრძანება, ანათემა მაინც ანულირებული იქნებოდა, რადგან ბრძანების გამცემი პაპი უკვე გარდაცვლილი იყო და ეს იცოდა კარდინალმა, რომელმაც, როგორც ფრანც დვორნიკი აღნიშნავს, მიუხედავად იმისა, რომ გაიგო ეს ამბავი, მაინც შეასრულა თავისი საქმე. არსებობს აზრი იმასთან დაკავშირებით, რომ საპაპო საყდრის დაქვერივების დროს, პაპის პრიმატი უმოქმედო იყო (*ruht*). იმონებებს რა რ. მეცს, ამასვე ადასტურებს კათოლიკე კანონოლოგი და გრაცის უნივერსიტეტის პროფესორი ჰუგო შვენდენვაინი. ანათემატიზმის ანულირების მიზეზთან და არა პაპის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით, დასავლელ მკვლევრებს შორისაც აზრთა სხვადასხვაობაა.

რა პოზიცია ეკავათ კათოლიკეებს 1965 წლის შერეული კომიტეტის „გაუქმების“ მოსამზადებელი სამუშაოების მიმდინარეობისას? მათი პოზიცია ის იყო, რომ კარდინალ ჰუმბერტის ანათემა პატრიარქისა და მისი თანამშრომლების (თანამსახურების) მიმართ, არ იყო ძალმოსილი და კანონიერი. ამასთან დაკავშირებით, გამორჩეული კათოლიკე სასულიერო პირი, მეცნიერი და საბჭოს წევრი მიქაელ მაკარონე, შერეული კომიტეტის მოსამზადებელ სამუშაოებზე საუბრისას აღნიშნავს: „დაძაბული მოლაპარაკებები თავისუფლების და გულწრფელობის სულით მიმდინარეობდა, რომელიც ისტორიისა და საეკლესიო სამართლის თანახმად, ორმხრივი პოზიციების ურთიერთშეპირისპირებას და საკითხის შესახებ არსებული ყველა აზრის კვლევას და შესწავლას უშვებდა. კომისიის წევრებს არ სურდათ, რომ ანათემატიზმების მნიშვნელობასა და ღირებულებაზე გაემახვილებინათ ყურადღება და კორექტირებაც კი არ შეუტანიათ მასში. არავის უსაუბრია კანონიკური ნიშნით მისი გაუქმების შესახებ, რაც იმას განაპირობებდა, რომ ანათემატიზმები

მოქმედებაში იქნებოდნენ...“ და 3. თუკი კათოლიკური პოზიციის საფუძველზე, კარდინალის თვითნებური ინიციატივით გაჟღერებული რომელიმე პიროვნული ანათემატიზმა პატრიარქის წინააღმდეგ, ჯერ კიდევ ძალაში იქნებოდა, მაშინ ანათემირებული გარდაცვალების შემდეგ, ეს ანათემატიზმი ძალას დაკარგავდა, რადგან გარდაცვლილი ანათემირებული ღვთის სამართალს უნდა გადასცემოდა. ასევე, კარდინალი ალფონსო მ. სტიკლერი, რომელიც ანათემატიზმების „გაუქმების“ კათოლიკური კომიტეტის წევრი გახლდათ, აღნიშნავს, რომ კათოლიკურ ეკლესიას არაფრის გაუქმება არ შეეძლო, მისი ეკლესიის კანონიკური სამართლის საფუძველზე. „ეკლესია გარდაცვლილებზე არ ავრცელებს იურისდიქციას“. ამ ყველაფრის მიუხედავად, კომიტეტი იღებს მსოფლიო საპატრიარქოს წინადადებას, ანათემატიზმების „ანუღირების“ შესახებ, რადგან ეს ყველაფერი ჯერ კიდევ მართლმადიდებელი ეკლესიის მახსოვრობაში იყო და ძალიან უარყოფითად მოქმედებდა მასზე.

ერთ შემთხვევაშიც და მეორე შემთხვევაშიც, საქმე ანუღირებულ ანათემებთანაც რომ გვეკონდეს, მაინც მხოლოდ პიროვნული ანათემა გვაქვს და არა ეკლესიათაშორისი. პაპ პავლე მეექვსისა და მსოფლიო პატრიარქ ათენაგორას 1965 წლის 7 დეკემბრის საერთო განცხადებაში ორივე ეკლესიის მეთაური ერთსულოვნად ეთანხმება შერეული კომიტეტის კვლევების შედეგს, რაც იმაში გამოიხატება, რომ „ანათემატიზმები პიროვნებების მიერ გაჟღერდა და არა ეკლესიის მხრიდან და მათი მიზანი არ ყოფილა, რომის და კონსტანტინოპოლის ეკლესიებს შორის საეკლესიო ერთობა დარღვეულიყო“. პაპი პავლე VI 1054 წელს კონსტანტინოპოლში მომხდარ მოვლენებს შემდეგნაირად ახასიათებს: „სავალალო მოვლენები, უამრავი წლის წინათ მომხდარი გაუგებრობების გამო. 1054 წელს სერიოზული სხვაობები წარმოიქმნა რომის და კონსტანტინოპოლის ეკლესიებს შორის... ეს უთანხმოება იმიტომ მოხდა, რომ პონტიფიკოსის ლეგატებმა კონსტანტინოპოლის პატრიარქ მიქაელ კერულარიოსის და სხვა ორი საეკლესიო პირის მისამართით ანათემები გააჟღერეს. მასხადამე, 1054 წლის მოვლენებს პაპი არ ახასიათებს, როგორც სტიზმას, ან საეკლესიო ერთობის განწყვეტას, არამედ როგორც „სავალალო მოვლენებს“ და რომსა და კონსტანტინოპოლს შორის არსებულ „სერიოზულ უთანხმოებას“, ხოლო პატრიარქ მიქაელ კერულარიოსის და მისი კრების მიერ გამოთქმულ ანათემატიზმას კარდინალის წინააღმდეგ, როგორც კარდინალის „გაკიცხვას“!

პროფესორი ვლასი ფიდასი ადასტურებს, რომ პატრიარქი მიქაელ კერულარიოსი კანონიერადაც კი არ მიიჩნევდა რომის პაპის ამ წარმომადგენლობას, არამედ მისი პიროვნული მტრის, არღირიოსის წარმოგზავნილებად და ამასთანავე, პაპის წერილებიც ნაყალბევად მიაჩნდა (PG 120, 741).

პატრიარქ მიქაელ კერულარიოსის ანათემატიზმა მთელ დასავლეთის ეკლესიას მიემართებოდა?

ვინაიდან პაპის წარმომადგენლობამ შემდგომში უკვე უარი განაცხადა უკან დაბრუნებაზე, რათა დაპირისპირება მოგვარებულიყო, ენდიმუსა კრებამაც პატრიარქ მიქაელ კერულარიოსის თავმჯდომარეობით, თავდაცვის მიზნით, 24 ივლისს

„გაკიცხვით“ გადასცა ანათემაზე კარდინალი ჰუმბერტი და სხვები, რომელთაც მასთან ერთად მოაწერეს ხელი ანათემას, თუმცა არც პაპი გადაუცია კრებას ანათემაზე და არც დასავლეთის ეკლესია დაუტოვებია ერთობის მიღმა. „კრება მოერიდა, რომ პირდაპირ, ან ირიბად ანათემაზე გადაეცა პაპი, ან რაიმე დოკუმენტი შეედგინა, რომლის მიხედვითაც, ოფიციალურად დაირღვეოდა კავშირი და ერთობა ორ ეკლესიას შორის, რომელსაც შემდეგ დასავლეთის ეკლესიას გააცნობდა. ამით კრებამ ღიად დატოვა შემრიგებლობის კარი“. წმიდა ნექტარიოს პენდაპოლელი (ეგინელი), პატრიარქ კერულარიოსის ანათემატიზმის შესახებ, რომელიც კარდინალის წინააღმდეგ იყო მიმართული, ასევე, ადასტურებს, რომ „არც მსოფლიო მნიშვნელობის არ ყოფილა კრება, არც მრავალრიცხოვანი, არც პაპი გადაუცია ანათემაზე და არც პატრიარქები აპელირებენ ამ ყველაფერზე“. ვლასი ფიდასის თანახმად, პატრიარქმა მართლაც იჩქარა თავისი გამამტყუნებელი განაჩენის გამოტანა. იგი მიიჩნევს, რომ პატრიარქი ადრევე უნდა დაკავშირებოდა რომს, რაც მან არ გააკეთა.

მაშასადამე, 1054 წლის ანათემატიზმები აღმოსავლეთისა და დასავლეთის შერიგებისა და ალიანსის წარუმატებელი მცდელობის შედეგს წარმოადგენენ.

რა სახის გამონაურება ჰქონდათ ანათემებს აღმოსავლეთსა და დასავლეთში იმ დროს და შემდგომში?

ფაქტად რჩება ის მოვლენა, რომ მაშინ ამ ანათემატიზმებს არავინ მიიჩნევდა აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ორ ეკლესიას შორის არსებული სქიზმის საბოლოო განაჩენად და ამას კვლევებიც ადასტურებენ. დამახასიათებელი მაგალითია ანტიოქიის პატრიარქ პეტრეს წინააღმდეგობა, რომელიც პატრიარქ მიქაელ კერულარიოსს ურჩევდა, ზომიერება გამოეხატა დასავლელებთან მიმართებით: „XIV. სასიკეთოა, რომ სადაც ღმერთს და რწმენას საფრთხე არ ემუქრებათ, ჩვენ, როგორც კეთილისმყოფელები, მშვიდობიანად და ძმადმოყვარულად განვეწყოთ მათ (ლათინთა) მიმართ, რადგან ისინიც ჩვენი ძმები არიან... ჩვენს მსგავსად აღაიარებენ ცხოველმყოფელი სამებისა და განკაცების საიდუმლოს“. აქსელ ბაიერი მიუთითებს: „აღმოსავლური სქიზმის შესახებ არსებული კვლევა ადასტურებს, რომ XI საუკუნის საეკლესიო დაძაბულობებს სრულებითაც არ შეუცვლიათ ხალხის შეხედულებები ერთი და საერთო ქრისტიანობის არსებობის შესახებ“. იგი თავის მონოგრაფიაში, გეორგ დენზლერზე მითითებით, ლეონ მესამის მემკვიდრე პაპების პოზიციებზე საუბრობს და ადასტურებს, რომ „მათგან არცერთი ეხება 1054 წლის სქიზმას. სქიზმის დაწყების შესაბამისი მითითებები ზოგად ხასიათს ატარებენ და არც რომელიმე კონკრეტული თარიღია აღნიშნული“. დასავლელი კანონოლოგებიც კი საერთოდ არ მიუთითებენ 1054 წლის მოვლენებზე. ასევე, ადასტურებს ალექს ბაიერი, რომ არცერთ დოკუმენტში აღინიშნება, იცოდნენ თუ არა პაპის წარმომადგენლებმა მათი ანათემირების შესახებ. კარდინალი ალფონსო მ. სტიკლერიც ადასტურებს, – როგორც აღმოსავლეთის, ისე დასავლეთის ეკლესიებში არ არსებობდა ისეთი აზრი, რომ 1054 წელს, ორ ეკლესიას შორის საბოლოო და ურყევი

სქიზმა მოხდა. თუმცა, რა თქმა უნდა, არავინ უარყოფს, რომ იმ პერიოდში აღმოსავლეთისა და დასავლეთის საეკლესიო ურთიერთობები საკმაოდ ამღვრეული იყო. პროფესორმა და შემდგომში უკვე რომის პაპმა იოზეფ რაცინგერმა ეს ტექსტებიც შეისწავლა და ანათემატიზმების გაუქმების ტექსტებიც და ეყრდნობა რა ცნობილ მართლმადიდებელ თეოლოგსა და პროფესორ იოანე მეიენდორფს, მასაც იგივე დასკვნა გამოაქვს ამ საკითხთან დაკავშირებით, რომ რომაელების თვალსაზრისით, აღნიშნულ ქმედებას არასდროს ჰქონია საეკლესიო-კანონიკური ღირებულება და რომ შეუძლებელია, 1054 წელი სქიზმის თარიღად დახასიათდეს. ვლასი ფიდასი კონსტანტინოპოლის პატრიარქ ნიკოლოზ III გრამატიკოსის პოზიციასაც წარმოადგენს, რომლითაც აშკარა ხდება, რომ 1054 წლის ანათემატიზმებს ფესვი არ გაუდგამთ საეკლესიო ცნობიერებაში.

ყოველ შემთხვევაში, უნდა დავაზუსტოთ, რომ შემდგომი საუკუნეების განმავლობაშიც, როდესაც ხან ცალკეული თეოლოგების, კლერიკოსებისა და იმპერატორების მხრიდან, ხანაც სინოდური პროცედურების მხრივ, გაერთიანების მცდელობებს ჰქონდა ხოლმე ადგილი, მაგ., ლიონის (1274) და ფერარა-ფლორენციის (1438-1439) კრებების დროს, 1054 წლის ანათემატიზმები, საბოლოო სქიზმის წარმომქმნელებად მაინც არ დახასიათებულან და არც არასდროს ყოფილა მათი (ანათემატიზმების) შემთხვევითი „გაუქმების“ მოთხოვნა, როგორც საეკლესიო ერთობის აღდგენის პირობა, ან როგორც სხვადასხვა თეოლოგიური დიალოგების დასაწყისის პირობა, რომლებიც პერიოდულად ხორციელდებოდა ხოლმე, თუმცა დადებითი შედეგის გარეშე.

საინტერესოა ის ნაწერები, რომლებიც ძველებურ შეხედულებებს აუმჯობესებენ და ასევე, ერთი სილოგისტური ნაშრომი ორი ეკლესიის სქიზმის შესახებ, რომელიც პროფესორმა თეოდორე ნიკოლაუმ, მიუნხენის უნივერსიტეტის პროფესორებთან, კათოლიკე პეტერ ნოიერთან და ევანგელის გიუნთერ ვენტთან ერთად გამოსცა. ალექს ბაიერს თავის სამეცნიერო ნაშრომში – **“Spaltung der Christenheit. Das Sogenannte Morgenländische Schisma von 1054”** („ქრისტიანობის სქიზმა, 1054 წლის აღმოსავლეთის სქიზმად წოდებული“), ამტკიცებს, რომ 1054 წელი, თავისი უსიამოვნო მოვლენებითურთ, არ შეიძლება აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ეკლესიების სქიზმის თარიღად მიიჩნეოდეს. ამ წიგნმა, აღნიშნავს ფრანც ტინეფელდი, საბოლოოდ დაამტკიცა, რომ 1054 წელი ორი ეკლესიის ორმხრივი გაუცხოების ერთ-ერთი სტადია იყო ისტორიაში, სხვა სტადიებს შორის. იოანე მეიენდორფიც 1054 წლის მოვლენებს რომის და კონსტანტინოპოლის ინციდენტად ახასიათებს. ხოლო კათოლიკე თეოლოგი და პროფესორი ერნსტ ქრისტოფ ზუტნერი 1054 წლის დიდ სქიზმას მითს უწოდებს. იგი დაჟინებული სიცხადით აღნიშნავს: „1054 წელს, არანაირი ლათინური ეკლესიის ანათემა არ არსებობდა, ბერძნული ეკლესიის წინააღმდეგ და არც ბერძნული ეკლესიის ანათემატიზმა არსებობდა ლათინური ეკლესიის წინააღმდეგ. ანათემატიზმები მხოლოდ ცალკეულ პირებს მიემართებოდათ“. არისტიდე პანოტისიც ასკვნის: „ამასთანავე, ცდებიან ისინი, რომლებიც უმეცრებით და უარყოფითი განზრახვით ამტკიცებენ, რომ ენდიმუსა კრების მიერ რომის კათედრა საბოლოოდ და ურყევად ჩამოსცილდა მართლმადიდებლობას. 1965 წლის

ანათემატიზმების გაუქმების საერთო განცხადებაში, ამ ანათემებმა აბსოლუტურად მართებულად დაიკავეს ადგილი უარყოფით მოვლენათა შორის. „ურთიერთგაგებისა და ნდობის ორმხრივმა დეფიციტმა, რომელიც სხვადასხვა ფაქტორის გავლენით იყო გამოწვეული, საბოლოოდ საეკლესიო ერთობის სრული განხეთქილება გამოიწვია“.

1054 წლის ანათემებმა საბოლოო სქიზმა წარმოქმნეს?

ნებისმიერ შემთხვევაში, 1054 წლის ანათემატიზმებით არც რომის და კონსტანტი-ნოპოლის საყდრებს შორის მომხდარა საბოლოო დიდი სქიზმა და არც ზოგადად აღმოსავლეთისა და დასავლეთის ეკლესიებს შორის, როგორც ამბობენ, რომ 1054 წლამდე სრული საეკლესიო ერთობა არსებობდა, ხოლო 1054 წლის შემდეგ, ანუ თითქოსდა დიდი და საბოლოო სქიზმის შემდეგ, საეკლესიო ერთობის სრული განწყვეტა მოხდა ორმხრივად. ეს ისტორიული სინამდვილე გაცნობიერებული უნდა იყოს და 1054 წლის ის სავალალო მოვლენები აღარ უნდა ხასიათდებოდნენ ორ ეკლესიას შორის არსებულ დიდ ან საბოლოო სქიზმად, რადგან ეს უბრალოდ არ შეესაბამება ისტორიულ სინამდვილეს. მაშასადამე, საჭიროება მოითხოვს, რომ სამეცნიერო ნაშრომებში, მოხსენებებში, ისტორიულ და ოფიციალურ დოკუმენტებში და ასევე ქადაგებებშიც მოხდეს ენის და ამ მოვლენების ორმულირების კორექტირება. ამასთან ერთად, ჩვენი საეკლესიო ისტორიის პერიოდებად დაყოფა 1054 წლის საფუძველზე, ანუ „დიდი სქიზმამდე“ და „დიდი სქიზმის შემდეგ“, არ შეესაბამება ისტორიულ ჭეშმარიტებას და უნდა შესწორდეს.

ასევე საჭიროა, შეჩერდეს ფანატიკური გავლენებით ნაკარნახები აპოლოგეტური და პოლემიკური ხასიათის განმარტებები და დეზინფორმაციების გავრცელება, რომლებიც ახანგრძლივებენ და ამყარებენ ამ უარყოფით აზრებსა და ჩაკეტილობას. აქ ჩნდება კითხვა:

რომელია ორი ეკლესიის საბოლოო სქიზმის თარიღი? არსებობს კონკრეტული და უეჭველი თარიღი ან კონკრეტული მოვლენა?

როგორც კვლევებიდან და აღმოსავლეთისა და დასავლეთის კავშირების ისტორიული სინამდვილიდან ჩანს, დიდი სქიზმა არ მომხდარა რომელიმე კონკრეტულ მომენტში, არც რომელიმე კონკრეტულ დროს, რაიმე კონკრეტული მოვლენის გამო, კონკრეტული კანონმდებლობით, ან ზოგადად საეკლესიო აქტით. ის არ მომხდარა არც 1054 წელს, არც რომელიმე სხვა დროს და არც უკიდურესი მახასიათებელი არ ჰქონია მას. პირიქით, დამტკიცებულია, რომ ორი ეკლესიის გაუცხოება თანდათანობით და ეტაპობრივად მოხდა. გაუცხოება არ მომხდარა გარკვეული წლების მანძილზე, არამედ შეიძლება ითქვას, საუკუნეების განმავლობაში და რა თქმა უნდა, არა იმავე გზით და მიზეზით, რასაც ასახელებენ ხოლმე. ცნობილია და ისტორიულად დადასტურებული, რომ 1054 წლამდეც, ანუ პირველი ათასწლეულის განმავლობაში, აღმოსავლეთის და დასავლეთის ეკლესიებს შორის არ არსებობდა

სრული და განუწყვეტელი საეკლესიო სიყვარული და საიდუმლოებრივი თანაზიარება, არამედ უამრავი საეკლესიო პრობლემა და საეკლესიო თანაზიარების განწყვეტაც კი, თუმცა დროთა განმავლობაში, ეს საეკლესიო ერთობა ჩვეულებრივად კვლავინდებურად აღდგებოდა ხოლმე. მაგ., წმ. ფოტიოსისა და რომის პაპ ნიკოლოზის ეპოქაში, აღმოსავლური და დასავლური ეკლესიების მკვეთრ დაშორებებს და საეკლესიო კავშირის განწყვეტას ჰქონდა ადგილი, თუმცა წმიდა ფოტიოსის თავმჯდომარეობით, პაპის ლეგატების თანხმობით და თავად პაპის მოწონებით, **879-880** წლებში, კონსტანტინოპოლში გაიმართა გამაერთიანებელი კრება და ამ კრების სინოდური დოკუმენტის საფუძველზე სრულად აღდგა ერთობა და თანაზიარება ორ ეკლესიას შორის. პატრიარქი ფოტიოსი გარდაცვალებისას სრულ საეკლესიო თანაზიარებაში იყო დასავლეთის ეკლესიასთან. ეს კრება აღმოსავლეთის ეკლესიამაც და დასავლეთის ეკლესიამაც ერთობით უნდა აღიარონ VIII მსოფლიო კრებად. მაშასადამე, ეს გამაერთიანებელი კრება არ იყო „ანტიპაპური“ და თავისთავად ცხადია, არც კათოლიკური ეკლესია გადაუტია ანათემაზე!

პირველი ათასწლეულის სხვადასხვა პერიოდის განმავლობაში, აღმოსავლური და დასავლური ეკლესიების მიერ ერთმანეთთან ექვარისტიული კავშირის განწყვეტა მთლიანობაში **200** წელზე მეტს ითვლის, როგორც ასკენიან ამას დასავლელი და აღმოსავლელი მკვლევრები.

აღმოსავლეთს და დასავლეთს შორის არსებული საეკლესიო და ექვარისტიული ერთობა, არც **1054** წლის მერე შეჩერებულა სრულად და საბოლოოდ. საეკლესიო და ექვარისტიული ერთობის აღდგენის დაუეჭვებელი ისტორიული მოვლენები და აურაცხელი შემთხვევები არსებობს, რომლებიც ჩვენ მეხსიერებაში უნდა აღვიდგინოთ. ხრიზოსტომოს პაპადოპულოსი, ჯვაროსნების ეპოქაში იერუსალიმის მდგომარეობის შესახებ შემდეგს აღნიშნავს: „იმ ხანებში ჯვაროსნები იერუსალიმში დასახლდნენ და მიუხედავად **1054** წელს კონსტანტინოპოლში მომხდარი მოვლენებისა, ბერძნებსა და ლათინებს შორის არ შეწყვეტილა საეკლესიო კავშირი სრულად. ლათინური წყაროს თანახმად, იერუსალიმში მცხოვრები ბერძნები დროთა განმავლობაში თანალოცულობდნენ ლათინებთან ერთად და ამავე ცნობების მიხედვით, წმიდა წერილის საკითხავები, თავდაპირველად ლათინი სასულიერო პირის მიერ იკითხებოდა ლათინურად, ხოლო შემდეგ ბერძენი სასულიერო პირის მიერ, ბერძნულად და ეს ერის საკეთილდღეოდ ხდებოდა...“

ამ მტკიცებულებებს დიდი მნიშვნელობა აქვთ როგორც **1054** წლის ანათემაციზმებთან, ასევე, იმასთან დაკავშირებითაც, თუ რა შედეგი გამოიღო **1965** წელს ამ ძველი ანათემაციზმების „გაუქმებამ“.

წარმოვადგინეთ დადებითი და უარყოფითი მოვლენების თანმიმდევრობა, რომლებიც, ნებისმიერ შემთხვევაში, გავლენას ახდენდნენ საეკლესიო ურთიერთობებზეც და ასევე, ნათლობის აღიარებაზეც და ზოგადად საიდუმლოებებზეც. თუმცა ამ ყველაფრის მიუხედავად, ქრისტიანებს არ დაუკარგავთ შეგრძნება და რწმენა, რომ ისინი ერთსა და იმავე ქრისტეს ეკლესიას მიეკუთვნებოდნენ, მიუხედავად იმისა, რომ ექვარისტიული ერთობა დარღვეული იყო, როგორც ხდება ხოლმე ხშირად ეს რომელიმე ოჯახში, თავისი დრამატული შედეგებით, თუმცა ასეთ

შემთვევაშიც, სისხლით ნათესაობა არ ქრება. საჭიროა ჩვენი საერთო ეკლესიის ისტორიის, ეკლესიების ურთიერთობების, დადებითი და უარყოფითი მოვლენების, რომლებიც დღევანდელ დღემდე ხდება, გამოწვლილვითი და ზუსტი კვლევა და გასაჯაროება.

ჯვაროსნული ლაშქრობების დრამატულმა მოვლენებმაც, 1204 წლის IV ლაშქრობის საზარელი შედეგების ჩათვლით, უფრო უარყოფითი როლი ითამაშეს ორი ეკლესიის გაუცხოების საქმეში, ვიდრე 1054 წლის სავალალო მოვლენებმა. კონსტანტინოპოლში ლათინი პატრიარქის დანიშვნით, მაშინ როცა კანონიერი პატრიარქი ექსორიაქმნილი გახლდათ, ორგვარი იერარქიის ჩამოყალიბება და ასევე, პაპ ინოკენტი მესამის მიერ აღმოსავლეთის ყველა რეგიონში, სადაც ჯვაროსნები იყვნენ დასახლებულნი, ლათინური იერარქიის დანიშვნა, გაუცხოების და შინაგანი ძრილობის მთავარი მოტივი იყო, რომელიც დღემდე არაა შეხორცებული. აღმოსავლეთის რეგიონებში მყოფმა ადგილობრივმა კლერიკოსებმა ფიცით აღუთქვეს მორჩილება ლათინ ეპისკოპოსს. თუმცა ამ მოვლენების შედეგად, თეოლოგიური და ეკლესიოლოგიურ-კანონიკური კუთხით, მაინც არ მომხდარა საბოლოო სქიზმა. ანომალიური და ანტიკანონიკური ჯვაროსნული ლაშქრობების და უმთავრესად მეოთხე ლაშქრობის განვითარების შესახებ, პროფესორი ერნს ქრისტოფ ზუტენერი აღნიშნავს, რომ არც ლაშქრობებით და არც ლათინი ეპისკოპოსების დანიშვნით არ გაუქმებულა არც აღმოსავლური ეკლესიის იდენტობა და არც მისი საიდუმლოებების და კონკრეტულად, ხელთდასხმის საიდუმლოს, კანონიკურობა, რადგან კლერიკოსები თავიანთ ადგილებსა და სამრევლოებში დარჩნენ ლათინ ეპისკოპოსთან ერთად, რომელიც კომპეტენტური პიროვნება გახლდათ ბერძენებისა და ლათინებისათვის.

გარდა ამისა, მართლმადიდებელი ეპისკოპოსების ბრძანებითა და დავალებით, დასავლელმა კლერიკოსებმა მოგვიანებითაც აიღეს საკუთარ თავზე საეკლესიო მსახურებების აღვლენა, რომლებსაც მართლმადიდებლებისთვისაც აღასრულებდნენ.

სხვა მხრივ, დასავლეთის ეკლესიაში ძირითადად თეოლოგიურმა და ეკლესიოლოგიურმა განვითარებამ ეტაპობრივად გააფართოვა გაუცხოება ორ სამყაროს შორის, რომელიც (გაუცხოება) ჩაკეტილობით და დიდი სქიზმით დასრულდა.

რომის პაპმა პავლე მეექვსემაც აღიარა, რომ 1274 წლის ლიონის კრება, რომელიც გაერთიანების მიზნით მოიწვიეს, წინასწარვე იყო განწირული წარუმატებლობისათვის, რადგან იქ ავთენტური და თეოლოგიური დიალოგის გარეშე, ცალმხრივად ცდილობდნენ დასავლელები, რომ მათი ეკლესიოლოგიური პოზიციები მოეხვიათ თავს აღმოსავლელებისათვის. 1438-1439 წლების ფერარა-ფლორენციის კრებაც, სხვადასხვა მიზეზის გამო, საბოლოოდ წარუმატებლად დასრულდა და დღევანდელ დღემდე ფსევდოკრებად შემორჩა მართლმადიდებლების ცნობიერებაში. წმიდა ნექტარიოსი ორი ეკლესიის სქიზმას სწორედ 1438-1439 წლების ფერარა-ფლორენციის კრების მოვლენებს უკავშირებს. თუმცა ამ კრებაზე აღმოსავლელები და დასავლელები, როგორც აღმოსავლეთის და დასავლეთის ეკლესიების თანაბარუფლებიანი წევრები, ისე მონაწილეობდნენ და მართლაც სერიოზული თეოლო-

გიური დიალოგი წარიმართა, რომლის სიმძიმეც წმიდა მარკოზ ეფესელმა იტვირთა საკუთარ მხრებზე. სამწუხაროდ, ამ ყველაფერს შედეგი არ მოჰყოლია. მიუხედავად იმისა, რომ მაშინაც და XIX-XX საუკუნეებშიც, ლათინებსა და ბერძნებს შორის ღრმა უფსკრული, გაუცხოება და სერიოზული დოგმატური სხვაობები არსებობდა ეკლესიის შიგნით, ეს კრება, მაინც „საერთო კრებად“ იწოდება.

ერნსტ ქრისტოფ ზუტნერი ამტკიცებს, რომ XX საუკუნეში ორი ეკლესიის ურთიერთობებში მომხდარი ძირეული ცვლილებები მართლაც რადიკალური გაუცხოების პრევენციისთვის მოხდა და ეს იმიტომ, რომ XV საუკუნეში, მიუხედავად არსებული სხვაობებისა, მაინც მოხერხდა საერთო კრების ჩატარება, ხოლო მაგ., ვატიკანის II კრებაზე მართლმადიდებელ ეპისკოპოსებს უკვე აღარ შეეძლოთ მონაწილეობის მიღება და საერთო კრების მოწვევა. ჩემი მხრივ, დავამატებ, რომ ეს 2016 წლის კრეტის წმიდა და დიდ კრებაზეც ვერ მოხდებოდა, მიუხედავად იმისა, რომ არ არსებობს ოფიციალური ანათემა ორ ეკლესიას შორის. ამ მიზეზით სვამდა კითხვას პროფესორი გეორგიოს გალიტისი: როდესაც მართლმადიდებელი ეკლესია პანორთოდოქსულ კრებას მოიწვევს, კათოლიკურ ეკლესიასთან მიმართებით რას მოვიმოქმედებთ?

1553 წელს რომმა, აღმოსავლეთის დაცემული სქიზმატური ეკლესიების დამორჩილების თეორიის რეალიზება დაიწყო. ამიერიდან კიდევ უფრო მეტად განვითარდა და გაბატონდა დასავლეთის და უფრო კონკრეტულად, კათოლიკური ეკლესიის ეკლესიოლოგიური და სოტერიოლოგიური განსაკუთრებულობა, უნიკალურობა და ერთადერთობა. 1622 წელს, აღმოსავლეთში მისიონერობის დაწყებასთან დაკავშირებული ბრძანების გაცემით და „დაცემულების“ თითქოსდა ერთადერთ და ჭეშმარიტ ქრისტეს ეკლესიაში დაბრუნების სურვილით, *Congregatio de Propaganda Fidei* ჩამოყალიბდა. 1729 წლის 5 ივლისს *Congregatio de Propaganda Fidei*-იმ და არა პაპმა, ყოველგვარი ლიტურგიკული და ექსტერიორული კავშირი აკრძალა მართლმადიდებლებთან (*Mansi 46, 99-104*).

ეს აკრძალვა საბოლოო სქიზმის საფუძველია?

მართლმადიდებლების წინააღმდეგობამ 1755 წელს იჩინა თავი სინოდური გადაწყვეტილებით, რომლის მიხედვითაც, მართლმადიდებლები არ სცნობდნენ კათოლიკური ეკლესიის საიდუმლოებებს. პროფესორი ერნსტ ქრისტოფ ზუტნერი ადასტურებს, რომ XVIII საუკუნის დასაწყისიდანვე ჩვენმა ეკლესიებმა თავიანთ ერთადერთობაზე დაიწყეს აპელირება. ისინი მიიჩნევდნენ, რომ მხოლოდ მათ ეკლესიებში იყო შესაძლებელი ცხოვნება და ისინი ორმხრივად უარყოფდნენ ერთმანეთის ეკლესიოლოგიას. დღევანდელ დღემდე ხდება ნათლობის საიდუმლოს აღიარება, როდესაც კათოლიკეები მართლმადიდებელი ეკლესიის წევრები ხდებიან. შესაბამისად, ისინი სცნობენ ერთი მეორის ნათლობას და ასევე, სხვა საიდუმლოებებსაც. ამასთან დაკავშირებით, 1903 წელს, რუსეთის ეკლესია გამოეხმაურა მსოფლიო საპატრიარქოს 1902 წლის ენციკლიკას, სადაც აღნიშნულია შემდეგი: „გვწამს მათი (ანუ ლათინების და პროტესტანტების) სარწმუნოების გულწრფელობა ღვთისმშობლისადმი

და ცხოველსმყოფელი სამებისადმი, შესაბამისად, ვინყნარებთ მათ ნათლობას“. ქიროტონისა და სამოციქულო მემკვიდრეობის აღიარების (ცნობის) შესახებ აღნიშნულია: „პატივს მივაგებთ ლათინური იერარქიის სამოციქულო მემკვიდრეობას და დედა ეკლესიაში გადმოსულ მათ კლერიკოსებს, მათი სამღვდლო ხარისხით ვინყნარებთ (როგორც ვიღებთ სომხებს, კობტებს, ნესტორიანელებს და ა.შ. რომელთაც არ შეუწყვეტიათ სამოციქულო მემკვიდრეობა)“. არცერთი სიტყვა ერესების შესახებ! ჩერნოგორიის ეკლესიამაც ზუსტად იგივე პოზიცია დააფიქსირა. ეს იმას ნიშნავს, რომ რწმენა ყოვლადწმიდა სამებისადმი და ნათლისღება – სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა, ქრისტიანული იდენტობის შექმნის მთავარი შემადგენელი ელემენტებია არსობრივად და არა ზედაპირულად და ამით, „ქრისტეს შემოსვის“ და ქრისტიანულ ოჯახში შესვლის წინაპირობა წარმოიქმნება. ნათელღებული ქრისტიანები სისხლით ნათესავები ხდებიან და ცნობილია, რომ როგორ დრამატულად და მტკივნეულადაც არ უნდა განვითარდეს ოჯახის წევრების ურთიერთობები, ამ ოჯახის სისხლით ნათესაობა მაინც არ უქმდება! 1969 წელს მოსკოვის საპატრიარქოს სინოდმა, ასევე, გადანყვიტა და დაუშვა ექვარისტიული კავშირი კათოლიკეებთან, თუმცა მოგვიანებით ეს გადანყვიტდება ანულირებულ იქნა თავად მოსკოვის საპატრიარქოს მიერ. ყოველ შემთხვევაში, კათოლიკური ეკლესიის ოფიციალური ანათემირება არ არსებობს, როგორც აღნიშნავენ ამას პროფესორი გიორგი გალიტისი და ვლასი ფიდასი. ეს უკანასკნელი სიტყვასიტყვით მიუთითებს: „...კათოლიკეები, ძველკათოლიკეები, ანგლიკანები და პროტესტანტები არ არიან ანათემირებულნი მართლმადიდებელი ეკლესიის ოფიციალური საეკლესიო დოკუმენტით. ლათინებთან საეკლესიო ერთობის აღდგენის იმედით, რომელსაც ცხადად განსაზღვრავს საეკლესიო იკონომია, მათი დახასიათება ერეტიკოსებად, სრულიად უსაფუძვლოა, რადგან მხოლოდ ეკლესიას ძალუძს, რომ ოფიციალური საეკლესიო დოკუმენტის საფუძველზე, მის საზღვრებს გარეთ დარჩენილ ქრისტიანებს უწოდოს ერეტიკოსები ან ქრისტიანები“.

არც კათოლიკურ ეკლესიას გადაუცია ანათემაზე მართლმადიდებელი ეკლესია. ამის საპირისპიროდ, კათოლიკური ეკლესია, ვატიკანის მეორე კრების თანახმად, აღიარებს ჩვენს ეკლესიას და ასევე, მის საიდუმლოებებს. ბოლოს ვიტყვი, რომ ხელახლა უნდა იქნეს განხილული, თუ რამდენად არის შესაძლებელი, ან საერთოდ თუ არის შესაძლებელი, რომ ჩვენ დროში, საზოგადოდ და ანგარიშშიუცემლად გამოიყენებოდეს ტერმინები „ერესი“ და „სქიზმა“. მიმაჩნია, საჭიროც არის და შესაძლებელიც, რომ ამ ტერმინების გამოყენება შეჩერდეს და გამოყენებულ იქნეს დამახასიათებელი ტერმინები: ჰეტეროდოქსი ძმები, ჰეტეროდოქსული ეკლესიები, ან კიდევ ჰეტეროდოქსული და ეკლესიები, რადგან ჩვენი რწმენის საერთო ნიშანთვისებები ბევრად აჭარბებს ჩვენს შორის არსებული სხვაობების რაოდენობას. რა თქმა უნდა, ეს სხვაობები ძალიან სერიოზულია და საერთო ძალისხმევით უნდა გადაიჭრას. გარდა ამისა, უამრავ მართლმადიდებელ თეოლოგს, იერარქს, ჩვენი ეკლესიის დიდ წმინდანებს, პანორთოდოქსულ კომისიებს და მეორე ათასწლეულის სხვა მართლმადიდებლურ კრებებს გამოყენებული აქვთ ეს დამახასიათებელი

ტერმინები – „ჰეტეროდოქსი ძმები“, „ეკლესიები“, „და ეკლესიები“ და ა.შ. რისი გამეორებაც არ მინდა აქ.

ბ. ანათემატიზმების „გაუქმების“ საკითხი და მისი მნიშვნელობა

1965 წლის 7 დეკემბერს, ანათემატიზმების ოფიციალური „გაუქმების“ რიტუალი ჩატარდა ერთდროულად ვატიკანშიც და ფანარშიც, სადაც ორივე ეკლესიის წარმომადგენლები იმყოფებოდნენ. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ვინმე იკითხავს, თუ რა მნიშვნელობა აქვს ანათემატიზმების „გაუქმებას“? მრავალნი მოელოდნენ სქიზმის „გაუქმებას“ და ერთობის განახლებას. როგორც ჩანდა, ამის განხორციელება შეუძლებელი იყო, რადგან იმ ანათემატიზმებით სქიზმა არ მომხდარა. თუმცა მსოფლიო საპატრიარქოს ინიციატივითა და ძველი რომის თანხმობით, გაბედული ნაბიჯი გადაიდგა წინ, რომელმაც ორი ეკლესიის კვლავინდებურად შეხვედრის და ხელახალი დაძმობილების დასაწყისის და გაუმჯობესების მდგომარეობა წარმოქმნა. ან განსვენებული ქალკედონის მიტროპოლიტი მელიტონი პაპ პავლე მეექვსის მიმართ გაჟღერებულ თავის ქადაგებაში (რომი, 1965 წლის 7 დეკემბერი) აღნიშნავს, რომ ორივე საყდარმა „განაქარვეს რა მათგან გაჟღერებული ანათემა, რომელიც სქიზმის სიმბოლო იყო, ხელი მოკიდეს ამ საქმეს და სქიზმის ნაცვლად, მათი კვლავინდებურად შეხვედრის სიმბოლო – სიყვარული აღამაღლეს“. ის ანათემატიზმები, როგორც ახასიათებს მათ (ანათემებს) პროფესორი იოზეფ რაცინგერი და შემდგომში რომის პაპი ბენედიქტე XVI, მართლაც სქიზმის სიმბოლოს წარმომადგენდნენ. იგი ადასტურებს, რომ ანათემების „გაუქმების“ ეს აქტი, ორ ეკლესიას შორის არსებული საეკლესიო სიყვარულის განახლებას ისახავდა მიზნად.

ამ „გაუქმების“ და ასევე, ზოგადად, თეოლოგიური დიალოგის საბოლოო მიზანი პაპ პავლე მეექვსის და მსოფლიო პატრიარქ ათენაგორას 1965 წლის 7 დეკემბრის (ანათემატიზმების „გაუქმების“ დღე) საერთო განცხადებაშია დაფიქსირებული: „...პაპი პავლე VI და პატრიარქი ათენაგორა I, მისი სინოდითურთ.... მტკიცედ გვნამს, რომ ამ ჟესტის განხორციელება სათნოა ღმერთისათვის, რომელიც მზად არის შეგვინდოს, როდესაც ჩვენც ვპატიობთ ერთმანეთს და ეს მთელი საქრისტიანოს მიერ არის შეწყნარებული და განსაკუთრებით კათოლიკური და მართლმადიდებელი ეკლესიების სავსების მიერ. ამ ქმედებას, სულიწმიდამი ურთიერთობის, პატივისცემის, სიყვარულის და დიალოგის მოწოდებად მიიჩნევენ, რომელიც (დიალოგი) მიუძღვის ღმერთის მიერ სათნოყოფილთ, რომ მათ კვლავინდებურად შეიგრძნონ მათი სულების დიდი სარგებელი, ცათა სასუფეველის გამოვლინება, რწმენაში სრული კავშირი, ძმური ერთობა და მისტიური ცხოვრება, რაც არსებობდა მათ შორის პირველი ათასწლეულის მანძილზე“.

მაშასადამე, ვადასტურებთ, რომ საქმე არ ეხება ორი ეკლესიის ორმხრივი საეკლესიო ანათემირების აქტის გაუქმებას, რადგან ეს არც მომხდარა. საქმე ეხება ახალი ეპოქის, ცვლილებების, სიყვარულის და ძმური ურთიერთობების მრავალფეროვანი გზებით გაუმჯობესების წარმოქმნას, რაც ორი ეკლესიის საერთო

რწმენის და ევქარისტიული ერთობის აღდგენით უნდა დაგვირგვინდეს, რაც დღესდღეობით შეწყვეტილია და გაუცხოების მდგომარეობაში იმყოფება. ევანგელოს თეოდორუ, 1976 წლის იანვარში, გრაცში წარმოთქმულ თავის ჰომილიაში (ქადაგებაში) ანათემატიზმების „გაუქმების“ საკითხს შემდეგნაირად აფასებს. ანათემატიზმების გაუქმებიდან 10 წლის შემდეგ, იგი აღნიშნავდა: „პირადად ჩემი აზრით, ანათემატიზმების საზეიმო გაუქმებით, მართლმადიდებელ და კათოლიკურ ეკლესიებს შორის სრულად აღდგა საეკლესიო ერთობა. სიყვარულის აღდგენის შემდეგ, აღარ არსებობს არსობრივი გაყოფა ორ ეკლესიას შორის. ამ მიზეზით, კანონი-კური პლურალისტური ერთობის საზღვრებში, არ არსებობს ისეთი ობიექტური დაბრკოლება ევქარისტიული ერთობისათვის, რომლის მოგვარებაც შეუძლებელია“. ავსტრალიის მთავარეპისკოპოსი სტილიანოსიც აღნიშნავს, რომ „ანათემატიზმების გაუქმების აღნიშნული პრეცედენტი, თეოლოგიური და ეკლესიოლოგიური თვალსაზრისით, დიალოგისა და სიყვარულის უდიდეს ნიშან-თვისებას წარმოადგენს“.

თუმცა ვარაუდის დონეზეც რომ დავუშვათ, თითქოს 1054 წლის ანათემატიზმებით, კანონიკურსამართლებრივად მოხდა ორმხრივი განკვეთა, მაშინ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ანათემატიზმების „გაუქმების“ ამ აქტით, სრულად მოგვარდა ეს პრობლემა, თუმცა, რა თქმა უნდა, სრული ევქარისტიული კავშირის ავტომატურად აღდგენის გარეშე, რადგან როგორც უკვე ითქვა, 1054 წლის ანათემატიზმებით არ გაუქმებულა კავშირი და ერთობა. და მაინც, კანონიკური ხასიათის რომც ყოფილიყო ეს საკითხი... ვლასი ფიდასი ადასტურებს, რომ ანათემატიზმების გაუქმებით, განკვეთის კანონიკური საზღვრებიც გაუქმდა და ახლა უკვე გაუცხოების მდგომარეობაში ვიმყოფებით და ასე ვიქნებით იქამდე, სანამ არსებული დოგმატური და სხვა სახის სხვაობები არ აღმოიფხვრება.

ასევე, უნდა აღინიშნოს, რომ ორივე მხარე დათანხმდა ანათემატიზმების „გაუქმების“ მეთოდს. ორივე ეკლესიამ, „მათი ტრადიციისა და წეს-ჩვეულებების მიხედვით და ერთმანეთისაგან რაიმე განსაკუთრებულის მოთხოვნის გარეშე, თანაბარუფლებიანად და კანონიერად სცნეს საკუთარ ადმინისტრაციულ სტრუქტურები. კათოლიკური ეკლესია თავის მხრივ, პაპის მეშვეობით მოქმედებს, ხოლო მსოფლიო საპატრიარქო, –მსოფლიო პატრიარქისა და საპატრიარქოს დაქვემდებარებული სინოდის მეშვეობით.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ 1054 წლის ანათემატიზმები, რა ხასიათისაც არ უნდა ყოფილიყვნენ ისინი, იქნებოდა ეს იურიდიული თუ ეკლესიოლოგიურ-კანონიკური ხასიათი, ორმა ეკლესიამ ამ საერთო და ოფიციალური „გაუქმების“ აქტით, „მათი მეხსიერებიდან და ეკლესიიდან ამოშალეს ისინი“ და ეს ანათემატიზმები ამიერიდან უკვე „აღარ წარმოადგენენ დაბრკოლებას ჩვენი ეკლესიების დაახლოების საქმეში“. 1054 წლის სამარაცხვინო მოვლენების ყოველ-გვარი კვალი ამოიშალა მეხსიერებიდან და ეკლესიიდან. არც კანონიკური სქიზმა, არც ეკლესიოლოგიური მოკვეთა, არც ორი ეკლესიის ევქარისტიული ერთობის განყვეტა არ მომხდარა 1054 წელს. მიუხედავად ამისა, 1054 წლის ყველა უსიამოვნო

მოვლენა, 1965 წლის 7 დეკემბერს, ნებაყოფლობითად და ოფიციალურად მიეცა დაფინანსებას ორივე ეკლესიის მხრიდან.

ანათემატიზმების „გაუქმების“ დიდ და ისტორიულ მნიშვნელობაზე, ძალიან ცხადად მიუთითებენ ამ მოვლენის ათი წლისთავისადმი მიძღვნილი ღონისძიებები, რომლებიც რომში, კონსტანტინოპოლში, ავსტრიის გრაცში და სხვა ქალაქებში ჩატარდა. ისტორიის ცნობიერებამ ცვლილება განიცადა, დაპირისპირება სიყვარულმა ჩაანაცვლა, პაპმა დაუეჭვებელი გულწრფელობა გამოხატა, რის შედეგადაც კათოლიკე ეკლესიამ ახალი პოზიცია დააფიქსირა. 1975 წლის 14 დეკემბერს, სიქსტის კაპელაში, პაპი პავლე VI, ქალკედონის მიტროპოლიტ მელიტონს ეამბორა ფეხებზე, რაც წარმოადგენს კიდევ შემოსხენებული მოვლენების ზენიტს. შესაძლოა მისი ამ ჟესტით, პაპმა პავლემ, პაპ ევგენი მეოთხის პრეტენზია გამოასწორა, რომელმაც 1438 წელს, ვენეციაში მყოფ პატრიარქ იოსებ მეორეს, ფეხზე ამბორი მოსთხოვა. რა თქმა უნდა, მაშინ პატრიარქმა კატეგორიული უარი განაცხადა ამის შესრულებაზე. იგი აღნიშნავდა: „მე არ მევალება ეს ამბორი, რადგან ძმები ვართ და ამიტომ ძმურად უნდა ვუყოფდეთ ამბორს ერთურთს“.

და აქ დაისმის კითხვა: ამ ყველაფრის, ანუ ანათემატიზმების „გაუქმების“ შემდეგ რა ხდება? არსებობს ნამდვილი შედეგები? ეს ახალი სინამდვილე გაცნობიერებული გვაქვს? ჩვენს ეკლესიებში ყველაფერი გვაქვს შესრულებული, რაც საჭიროა ჩვენი სამწყსოს სწორი ინფორმირებისათვის და მოსალოდნელი მიზნის მისაღწევად, როგორც გამოხატეს ეს პაპმა პავლე მეექვსემ და მსოფლიო პატრიარქმა ათენაგორამ, შემოთაღნიშნულ მათ საერთო განცხადებაში? ვინ არიან პასუხისმგებელნი და ვალდებულნი ამ მიზნის მისაღწევად?

პაპ ბენედიქტე XVI-ისა და მსოფლიო პატრიარქ ბართლომეოსის საერთო პროკლამაცია

ეს კითხვა პაპ ბენედიქტე XVI-ის მსოფლიო საპატრიარქოში ვიზიტის დროსაც (2006 წლის 29-30 ნოემბერი) აქტუალური იყო. ანათემატიზმების „გაუქმებასთან“ დაკავშირებით პაპმა ბენედიქტემ და მსოფლიო პატრიარქმა ბართლომეოსმა მათ საერთო პროკლამაციაში ერთობლივად აღნიშნეს: „რაც შეეხება რომისა და კონსტანტინოპოლის ეკლესიების კავშირებს, არ ძალგვიძს, რომ დავივიწყოთ ოფიციალური საეკლესიო აქტი, რომლის მეშვეობითაც დაფინანსებას მიეცა ძველი ანათემატიზმები, რომლებიც მრავალი საუკუნის განმავლობაში უარყოფით გავლენას ახდენდნენ ჩვენი ეკლესიების ურთიერთობებზე. ამ საეკლესიო საქმიდან, ჯერ კიდევ არ მიგვიღია დადებითი შედეგები ბოლომდე, რომელთა გამომჟღავნებაც, სწორედ ამ საეკლესიო აქტისა და სრული ერთობისადმი ჩვენი სწრაფვის მეშვეობით არის შესაძლებელი, რომლისკენაც მონოდებულია თეოლოგიური დიალოგის შერეული კომისია და მას მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს ამ საქმეში. მოვუწოდებთ ჩვენს მორწმუნეებს, რომ ამ პროცესში ქმედითუნარიანობა გამოიჩინონ, ლოცვისა და მნიშვნელოვანი საქმეების განხორციელების მეშვეობით“.

სამწუხაროდ, დღევანდელ დღემდე არ განხორციელებულა აუცილებელი ქმედებები ამ მიზნის მისაღწევად.

სწორედ აქ ეკისრებათ ვალდებულება ჩვენი თეოლოგიური სასწავლებლების კომპეტენტურ მასწავლებლებსა და პროფესორებს, რადგან ისინი კარგად აცნობიერებენ ამ მოვლენას, მის სიმძიმესა და სიმძაფრეს. მათ მართებულად უნდა მიაწოდონ ინფორმაცია ყველა მათ ხელქვეითებსა და მოსწავლეებს, არა მხოლოდ იმიტომ, რომ ობიექტურმა და სრულმა ინფორმაციამ მიაღწიოს საზოგადოებამდე, არამედ იმიტომაც, რომ მოვლენების გაცნობიერებისაკენ (**Rezeptio**) და სერიოზული და შედეგობრივი ქმედითი ნაბიჯების გადადგმისაკენ უზიძგონ მათ. დღევანდელი კონფერენციაც ამ მიზნის მიღწევაში წვლილის შეტანას ემსახურება“.

SCHISM OR ALIENATION?

Translated from Greek by Ivane Shoshiashvili*

This paper is about historical and canonical aspect of so-called schism between Eastern and Western Christian Churches. Readers have the opportunity to get acquainted with the main and important events, which led to the alienation between the two churches, or the two worlds (unfairly called Schism). On the other hand, he got acquainted with the Historical events, of which nature is conciliatory.

Authors of the article, John Spiteris and Grigor Larentzakis, try to break down the existing stereotypes, that formed as a result of the alienation between the two churches, and ultimately.

The article also presents and discusses the positive and negative aspects, that the representatives of both churches have, and most importantly, the paper makes it clear, that the 1054 Schism was personal and not syllogistic. A clear example of this fact is a document signed by the Patriarch of Constantinople Athenagoras and Pope Paul VI in 1965, according to which, in 1054, the Anathematisms published by Cardinal Humbert and the Patriarch of Constantinople Michael Cerularios, were annulled and they were no longer an obstacle to the rapprochement of the two churches.

The leitmotif of the paper is the answer to the question: Schism or alienation? Which stems from historical reality and facts.

Keywords: Schism, Alienation, Eastern Church, Western Church, Christian Church.

* Researcher at the Institute for Theology and Philosophy of Sulkhani-Saba Orbeliani University.